

Collectieplan 2017-2020

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1.1. Belang van de collectie	3
1.2. Dit Collectieplan	4
1.3. Visie, missie, profiel	4
2. Herkomst van de collectie	6
2.1. Ontstaansgeschiedenis	6
2.2. Rijkscollectie en de onderliggende stichtingen	7
3. Kerncollecties en overige collecties	8
3.1. Beeldhouwkunst uit de middeleeuwen en de Renaissance	8
3.2. Textilia	9
3.3. Handschriften en oude drukken	11
3.4. Schilderkunst	12
3.5. Edelsmeedkunst	15
3.6. Cultuurhistorische collectie	16
3.7. Herinneringsverhalen	17
3.8. Overige collecties	18
4. Verzamelen	22
4.1. Criteria en procedure	22
4.2. Verzamelbeleid per kerncollectie	24
5. Collectiemobiliteit	26
5.1. Ontzamelen	26
5.2. Collectiemobiliteit Textiel	26
5.3. Toekomstige projecten	27
6. Collectiebeheer, -behoud en -registratie	28
6.1. Conservering en restauratie	28
6.2. Collectieregistratie	28
7. Presentatie van de collectie	30
7.1. Vaste presentatie	30
7.2. Tijdelijke tentoonstellingen	31
7.3. Bruiklenen en internationale samenwerking	31
7.4. Digitale presentatie	32
7.5. Publicaties	33
8. Educatieve collectie	34
9. Onderzoek naar de collectie	35
10. Bibliotheek	37

1 | Inleiding

Museum Catharijneconvent is het nationale museum voor christelijke kunst en cultuur in Nederland. Het wekt en verdiept de interesse van het publiek in christelijk erfgoed, dat cultureel én historisch van groot belang is. Omdat veel christelijk erfgoed zich bevindt in kerken en in andere musea, richt het museum zich niet uitsluitend op de eigen collectie, maar ondersteunt het ook andere partijen bij het beheren van hun verzamelingen buiten de muren van het museum. In die zin is Museum Catharijneconvent meer dan een museum: het is een kenniscentrum en netwerkmuseum met vele partners in binnen- en buitenland.

Dit collectieplan gaat specifiek over de eigen museumcollectie en geeft inzicht in de samenstelling en vorming van de collectie van Museum Catharijneconvent, alsmede het belang, behoud, beheer en gebruik ervan. Het is bedoeld voor zowel intern als extern gebruik en vormt samen met het *Beleidsplan Museum Catharijneconvent 2017-2020* en het *Kennisplan 2015-2020* de basis voor het beleid van het museum. Het onderliggende collectieplan bouwt voort op het voorgaande *Collectieplan 2013-2016*.

1.1. Belang van de collectie

Zeven kerncollecties vormen het hart van de museumcollectie. Ze vormen tezamen de *belangrijkste kunst- en cultuurhistorische collectie van het christelijk erfgoed in Nederland*. Dit geeft het museum een nationale en internationale taak, mede vanwege de kunsthistorische waarde van de collectie. Het belang is zowel gelegen in de individuele objecten, als in de samenhang en breedte van de collectie.

- De collectie **beeldhouwkunst** uit de middeleeuwen en de Renaissance is de meest omvangrijke en (ten dele samen met het Rijksmuseum) belangrijkste van ons land. Andere belangwekkende collecties bevinden zich in Museum Boijmans Van Beuningen en het Bonnefantenmuseum.
- Het museum beschikt over de belangrijkste museale verzameling **religieuze handschriften en vroege drukken** in Nederland. Op dit terrein kunnen de Koninklijke Bibliotheek en het Museum Meermanno in Den Haag als belangrijke medespeler worden beschouwd.
- Om een vergelijking te trekken op het terrein van de **textilia** moeten we ons wenden naar het buitenland. In Museum Catharijneconvent wordt een van de belangrijkste collecties van kerkelijke textilia wereldwijd bewaard. In het bijzonder de collectie van voor 1600 behoort tot de wereldtop. De collectie geldt wereldwijd als referentiecollectie voor het verzamelgebied.
- Het belang van de collectie **schilderkunst** ligt vooral in het onderscheidend karakter van de schilderijen uit de vijftiende tot en met de zeventiende eeuw, die een sterke thematische samenhang hebben. De meerwaarde wordt bovendien verkregen door de presentatie van de schilderijen in wisselwerking met andere deelcollecties.
- De verzameling **edelsmeedkunst** is uniek. Er zijn in Nederland geen vergelijkbare verzamelingen religieuze edelsmeedkunst van deze omvang en samenstelling aanwezig. Alleen op deelaspecten laat de verzameling zich vergelijken met de schatkamers van de Sint-Servaas in Maastricht en bijvoorbeeld de Heilige Amelbergakerk te Susteren.
- De **cultuurhistorische collectie** is toonaangevend in ons land. De collectie omvat onder meer een unieke collectie devotionalia, waaronder de fraaiste en rijkste collectie zeventiende- en achttiende-eeuwse Zuid- en Noord-Nederlandse devotieprenten in openbaar kunstbezit van Europa.
- De **herinneringsverhalen**, gerelateerd aan gebruiken, rituelen en tradities en het daarbij horende materiële erfgoed uit de 20e en 21e eeuw is een kerncollectie in opbouw. Uniek is dat de verhalen verbonden zijn aan collectiestukken en hun overkoepelende thema's en daaraan ook digitaal worden gekoppeld. Op deze manier wordt de nauwe – en onontbeerlijke – verbintenis tussen

materieel en immaterieel erfgoed zichtbaar. De meeste verhalencollecties van andere instellingen (Meertens Instituut of Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE)) kennen deze verbinding met materieel erfgoed niet.

1.2. Dit collectieplan

In hoofdstuk 2 is de herkomst van de collectie beschreven en in hoofdstuk 3 komen vervolgens de profielen van de kerncollecties en de overige collecties aan bod.

De kaders voor het verzamelbeleid staan in hoofdstuk 4. Net als in de periode 2013-2016 richt het museum zich op de versterking van de kerncollecties. Hierbinnen zijn de speerpunten:

- De middeleeuwen, gezien het enorme belang van de collectie middeleeuwse kunst van het museum.
- De opbouw van de nieuwe kerncollectie herinneringsverhalen.
- Parallel aan de herinneringsverhalen werkt het museum in de komende periode aan een versterking van de cultuurhistorische collectie, 1850-heden, door middel van verzamelen en ontzamen.

Collectiemobiliteit is het onderwerp van hoofdstuk 5. Het ontzamelbeleid heeft sinds het vorige collectieplan een ontwikkeling doorgemaakt. Het aantal ontzamelprojecten is gegroeid en de visie dat ontzamen en verzamelen elkaars pendanten zijn, heeft nog meer vorm gekregen. Voorbeelden zijn het project Collectiemobiliteit Textiel en het toekomstige project voor de cultuurhistorische collectie.

Hoofdstuk 6 gaat over het behoud, beheer en de registratie van de museumverzameling.

In hoofdstuk 7 staat de presentatie van de collectie centraal en in hoofdstuk 8 de educatieve collectie, publieksbegeleiding en participatie. In hoofdstuk 9 wordt ingegaan op het onderzoek naar de collectie en in hoofdstuk 10 komt de bibliotheek aan bod.

1.3. Visie, missie, profiel

Bij het opstellen van dit collectieplan zijn de visie, missie en het profiel van het museum, zoals geformuleerd in het *Beleidsplan 2017-2020*, leidend. Deze worden hieronder geciteerd:

Visie

Sinds de middeleeuwen is de christelijke cultuur niet weg te denken uit onze samenleving. Deze is van invloed op ons allemaal. Wie Nederland wil begrijpen, nu én in de toekomst, kan niet om het christendom heen. Nederland kent een rijke en unieke geloofstraditie en heeft dan ook veel en belangrijk christelijk erfgoed – materieel en immaterieel: van kerkgebouwen en kunstwerken tot onze feestdagen. Dit erfgoed is relevant voor iedereen. Door zijn schoonheid, verhaal en betekenis.

Het museum werkt in een buitengewoon dynamische omgeving: in Nederland neemt het aantal traditionele gelovigen sterk af¹ en door onze interculturele samenleving verandert het religieuze landschap snel. Dat heeft zijn weerslag op de omgang met het erfgoed. Voor een groeiend aantal mensen heeft dat steeds minder een religieuze betekenis, en steeds meer een culturele. Museum Catharijneconvent biedt daarom ruimte aan verschillende interpretaties en ervaringen, en dringt geen denkrichting of eenzijdig beeld van de geschiedenis op.

Het christendom is, in zijn veelvormigheid, van grote invloed op de Nederlandse cultuur, geschiedenis en samenleving. Het erfgoed weerspiegelt deze invloed en krijgt vandaag de dag nieuwe betekenissen. Een museum en kenniscentrum op dit terrein is daarom cruciaal.

¹ Elke week sluiten ten minste één kerk en één klooster de deuren. Het aartsbisdom heeft aangekondigd dat 90% van de kerken binnen vijftien jaar zal sluiten. 70% van de protestantse kerken heeft moeite om het hoofd financieel boven water te houden. Het aantal moslims stijgt wel, maar vele malen minder hard dan de daling van het aantal kerkgaande christenen.

Missie

Museum Catharijneconvent belicht – in samenspraak met partners en publiek – de esthetische, culturele en historische waarden van het christelijk erfgoed, met het doel meer inzicht te krijgen in onze huidige leefwereld.

Profiel

Museum Catharijneconvent heeft een uniek profiel, zowel in Nederland als in de wereld.

- Het *beheert de belangrijkste collectie kunst- en cultuurhistorische objecten* van het christelijk erfgoed in Nederland. Dit geeft het museum een nationale en internationale taak, mede vanwege de kunsthistorische waarde van de collectie (zie voor een beschrijving het Collectieplan 2017-2020). De verzameling behoort tot de Rijkscollectie en bestrijkt – als enige in de wereld – de volle breedte: van het rooms-katholicisme tot de orthodoxe stromingen van het protestantisme. De collectie maakt onderdeel uit van de (kunst)geschiedenis van het christendom wereldwijd en reikt in vorm, functie en verhaal over de landsgrenzen heen.
- Als *netwerkmuseum* heeft het museum een cruciale functie bij de (inter)nationale kennisuitwisseling tussen publiek, kerk- en erfgoedgemeenschappen, musea, erfgoedinstellingen, maatschappelijke partners, wetenschap, onderwijs, media en digitale partners als Wikipedia. Het museum vervult als knooppunt een verbindende rol en zorgt voor een verantwoorde omgang met waardevol christelijk erfgoed in situ.
- Het museum is *museum en kenniscentrum in één*. Als nationaal kenniscentrum voor het christelijk erfgoed beschikt het over een inhoudelijke staf die onderzoek doet en kennis uitwisselt. Het onderzoek is multidisciplinair en bestrijkt zowel kunst-, cultuur- en kerkgeschiedenis als theologie en religiewetenschappen. Bij het onderzoek wordt nauw samengewerkt met andere (internationale) wetenschapsinstellingen. Nadruk ligt op valorisatie en de maatschappelijk impact van kennis.

Een breed werkveld

De drie rode draden in het beleid van 2017-2020 zijn:

- *Binnen-buiten*. Museum Catharijneconvent ontwikkelt veel activiteiten in het museum én kijkt over de eigen muren heen. Een groot deel van het christelijk erfgoed bevindt zich immers buiten het museum, in kerken en kloosters en in andere musea in Nederland. Door ook buiten de eigen museumlocatie actief te zijn kan het museum het publieksbereik verhogen en de maatschappelijke impact optimaliseren.
- *Materieel-immaterieel*. Juist bij religieus erfgoed is het materiële nauw verbonden met het immateriële: gebruiken, rituelen en tradities. Daarom rekent het museum ook immaterieel erfgoed tot zijn terrein, inclusief herinneringsverhalen.
- *Verleden-heden-toekomst*. Het christendom is geen relict uit een afgesloten verleden en de omgang met christelijk cultuurgood verandert voortdurend. Met publiek en partners stelt het museum de volgende vragen: welke betekenissen krijgt de christelijke cultuur nu en in de toekomst, zowel voor de samenleving in haar geheel als voor mensen persoonlijk en in verhouding tot andere religies en culturen?

2 | Herkomst van de collectie

2.1. Ontstaansgeschiedenis

De samenstelling van de collectie is het resultaat van een proces dat start in de tweede helft van de negentiende eeuw. Actieve verzamelaars binnen de rooms-katholieke kerk beginnen dan collecties religieuze kunst aan te leggen. Dit hangt nauw samen met de katholieke emancipatie na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853. Overal in het land werden toen in versneld tempo monumentale kerken gebouwd ter vervanging van de onopvallende, dikwijls uit verbouwde woonhuizen bestaande schuilkerken die vanaf de Reformatie dienst hadden gedaan als plaats van samenkomst. Bij het verhuizen van de schuilkerken naar de nieuw opgetrokken parochiekerken ging de inboedel niet vanzelfsprekend mee. De aanwezige altaarstukken en schilderijen werden vanwege hun formaat en stijl meestal niet geschikt bevonden om de neoclassicistische of neogotische kerkinterieurs op te luisteren. Zulke niet langer bruikbare werken werden gemakkelijk van de hand gedaan en kwamen in het beste geval terecht bij particulieren of opkopers. Vaak werden ze opgeslagen op zolders van pastorieën of elders, waar ze langzaam maar zeker verkommerden. Deze situatie vormde voor enkele geestelijken aanleiding om kerkelijke objecten die hun liturgische functie hadden verloren te verzamelen, met het doel ze onder te brengen in nieuw op te richten katholieke musea. Daarbij kwam een groeiende belangstelling voor de kunst van de middeleeuwen, waar de katholieken graag aansluiting bij zochten.

Al in de negentiende eeuw speurde de secretaris van het bisdom Haarlem, **J.J. Graaf**, actief naar oude schilderijen en beelden die dreigden te verkommeren op tochtige zolders. Graaf vond het de moeite waard deze voorwerpen voor verval te behoeden. De geminachte kunstwerken legden volgens hem getuigenis af van het katholieke leven van voorgaande geslachten. Zijn zoektochten leidden in 1869 tot de oprichting van het **Bisschoppelijke Museum te Haarlem**. Enkele jaren eerder, in 1862, was in Utrecht het **Aartsbisschoppelijk Museum** opgericht door

kapelaan **Gerard W. van Heukelum**. Ook hij doorzocht zijn bisdom op interessante stukken. Van Heukelum ging het echter niet alleen om het behoud van religieus erfgoed. Minstens zo belangrijk voor hem was dat de authentieke voorwerpen konden dienen als voorbeeld voor eigentijdse kunstenaars bij het scheppen van nieuwe kerkelijke kunst, en dan het liefst volgens de toen heersende smaak naar middeleeuws, gotisch, voorbeeld.

Ook binnen de oudkatholieke kerk, waar een belangrijk deel van het oude Utrechtse kapittelbezit was bewaard, bestonden plannen voor het oprichten van een museum. Het zou echter tot 1928 duren voordat het **Oud-Katholiek Museum** zijn deuren opende.

Intussen ontstond binnen het Aartsbisschoppelijk Museum ook aandacht voor eigentijdse religieuze kunst van kunstenaars, waarvan het werk niet binnen de regels van de rooms-katholieke kerk viel. In 1934 werd het **Museum voor Nieuwe Religieuze Kunst** geopend met werken van eigentijdse kunstenaars als Charles Eyck en Albert Servaes. Na de oorlog was er een korte opleving, maar in de jaren vijftig stierf het Museum van Nieuwe Religieuze Kunst bij gebrek aan belangstelling een stille dood. De aanwezige kunstwerken werden geïntegreerd in de collectie van het Aartsbisschoppelijk Museum.

Als gevolg van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965), met zijn sterke wijzigingen in de liturgie, dreigden opnieuw liturgisch vaatwerk, gewaden en heiligenbeelden op drift te raken als gevolg van de versobering van de kerkinterieurs, een actie die wel eens de 'tweede beeldenstorm' wordt genoemd. De toenmalige directeur van het Aartsbisschoppelijk Museum, **D. Bouvy**, ontpopte zich als een waakhond voor de neogotische kunstwerken, die op grote schaal dreigden te worden vernietigd.

Bouvy was inmiddels onderhandelingen gestart met het Bisschoppelijk Museum te Haarlem en het Oud-Katholiek Museum, die zouden leiden

tot de stichting van **Rijksmuseum Het Catharijneconvent**, dat in 1979 open ging. Doelstelling van het nieuwe museum was: 'De materiële getuigenissen van de christelijke cultuur en haar invloed op de Nederlandse samenleving te verwerven, te behouden, wetenschappelijk te onderzoeken, te presenteren, en hierover te informeren ten behoeve van doeleinden van studie, educatie en genoeg.' Hiermee veranderde de invalshoek van verzamelen en presenteren: het ging voortaan om de geschiedenis van de *gehele* christelijke cultuur in Nederland. Het betekende dat de klemtoon meer dan voorheen op de geschiedenis viel, daarbij bovendien op die van het christendom in Nederland, én dat voortaan ook de geschiedenis van de protestantse kerken zou worden belicht.

Hier deed zich een probleem voor, want de protestantse kerken bezaten geen waardige tegenhanger van de bisschoppelijke musea. Met het oog op het nieuwe museum werd een speciale stichting opgericht, de **Stichting Protestantse Kerkelijke Kunst**, die als doel had: 'Het bevorderen van belangstelling en zorg voor voorwerpen van kunst en godsdienstige praktijk, binnen het protestantisme in Nederland.' Vertegenwoordigers uit de verschillende protestantse kerken hadden en hebben een plaats in deze Stichting, die in korte tijd schilderijen, prenten, bijbels en varia voor het museum verzamelde.

2.2. Rijkscollectie en de onderliggende stichtingen

Museum Catharijneconvent beheert de Rijkscollectie op het gebied van het christelijk erfgoed. De ontstaansgeschiedenis van Museum Catharijneconvent is herkenbaar aan de inventarisnummers die gehecht zijn aan de voorwerpen. Zij verwijzen naar de diverse stichtingen die eigenaar zijn van de collecties. De collectie van het **Aartsbisschoppelijk Museum (ABM)** is (ijkdatum 26 november 2015) uitgegroeid naar een verzameling van 19.199 objecten; die van het **Bisschoppelijk Museum Haarlem (BMH)** naar 22.318 objecten. Het **Oud-Katholiek Museum (OKM)** telt 11.794 objecten en als relatieve nieuwkomer heeft de

Stichting Protestantse Kerkelijke Kunst (SPKK) een collectie van 3.398 voorwerpen.

De collecties van deze stichtingen zijn als permanent bruikleen ondergebracht in de *Stichting Het Catharijneconvent*, die deze op haar beurt weer in bruikleen gaf aan de Staat der Nederlanden, waarmee de collectie onder verantwoordelijkheid van het Rijk valt (Rijkscollectie). De Staat der Nederlanden heeft deze Rijkscollectie vervolgens in beheer gegeven aan Stichting Museum Catharijneconvent. Bovenstaande geldt ook voor de voorwerpen die **Stichting het Catharijneconvent** zelf heeft verworven, vaak liturgische objecten of voorwerpen uit kloosters die niet passen in één van de hiervoor genoemde collecties. Onder deze Stichting (**StCC**) vallen 4.877 objecten.

Daarnaast beheert *Stichting Museum Catharijneconvent* een collectie die **rechtstreeks onder rijks eigendom** valt (**RMCC**): oude en nieuwe bruiklenen van de toenmalige Dienst Verspreide Rijkscollecties (nu RCE), bruiklenen van collega-rijksmusea en aankopen die met rijks geld werden en worden gedaan, en algemene legaten en schenkingen. Deze RMCC-collectie telt nu 9.549 voorwerpen.

Daarnaast zijn er nog (kleine) collecties van het **Bisschoppelijk Museum Den Bosch** (29 objecten), **Bisschoppelijk Museum Roermond** (15 stuks) en **Stichting Museum Catharijneconvent (SMCC)** 7 voorwerpen. Met de stichtingsbesturen wordt twee keer per jaar vergaderd om hen onder meer op de hoogte te houden van de stand van zaken in het museum met betrekking tot de collectie.

3 | Kerncollecties en overige collecties

Museum Catharijneconvent telt 71.828 objecten (ijkdatum december 2015). Vanouds kent het museum zes kerncollecties, verzamelingen die gezichtsbepalend en essentieel zijn voor de instelling. In dit collectieplan is daar een zevende bijgekomen: herinneringsverhalen.

3.1. Beeldhouwkunst uit de middeleeuwen en Renaissance

Zicht op de tentoonstelling *Ontsnapt aan de beeldenstorm*.
Middeleeuwse beeldhouwkunst (2015)

De collectie beeldhouwkunst uit de middeleeuwen en Renaissance, dat wil zeggen uit de periode van circa 1200 tot 1600, is **de meest omvangrijke en (ten dele samen met het Rijksmuseum Amsterdam) belangrijkste van ons land**. Andere belangwekkende collecties bevinden zich in Museum Boijmans Van Beuningen en het Bonnefantenmuseum. Door het belang van de collectie is deze regelmatig aanknopingspunt voor internationale samenwerkingen in tentoonstellingen en wetenschappelijk onderzoek. Zij omvat 480 sculpturen van zowel anonieme beeldhouwers uit de romaanse en gotische periode, als Noord-Nederlandse meesters van naam en faam uit het einde van de vijftiende- en het begin van de zestiende eeuw.

Onder de topstukken is werk van verschillende internationaal vermaarde meesters. Hieronder vallen Adriaen van Wesels *Heilige Familie* (ca. 1475), een drietal beelden van Arnt van Zwolle (?-1492), een gewelfschotel met God de Vader door Jan van Schayck (ca. 1470-voor 1527) en een bijzonder imposante Christoffel door Henrick Douverman (1480-1543). Andere belangrijke stukken zijn van Arnt van Tricht (?- 1570), de Meester van Elsloo (werkzaam 1450-1525), de Meester van de Utrechtse Stenen Vrouwenkop (waaronder het naamgevende stuk van die kunstenaar, werkzaam 1500-1530) en sinds 2014 een Petrusbeeld van Claux de Werve (ca. 1380-1439). Omdat in geen andere verzameling zoveel fraaie Nederlandse sculpturen worden bewaard, kan Museum Catharijneconvent een zeldzaam compleet overzicht bieden van de ontwikkelingen binnen de nationale religieuze beeldhouwkunst uit de middeleeuwen en Renaissance, die toen in even hoog aanzien stond als de schilderkunst.

De beeldhouwkunst heeft een belangrijke plaats in de vaste opstelling van het museum. In de Utrechtzalen worden hoogtepunten uit de Utrechtse middeleeuwse beeldhouwkunst getoond, die in die tijd in bijzonder hoog aanzien stond. In de Refter, waar de middeleeuwse meesterwerken worden geëxposeerd, staan verschillende topstukken, waaronder een monumentale Gethsemanegroep en drie beelden met oorspronkelijke polychromie van hoge kwaliteit. In de kloostergangen van het museum wordt een ruim overzicht gegeven van de kwaliteit en kwantiteit van de collectie sculptuur uit de middeleeuwen en de Renaissance.

De bestandscatalogi *Hout- en steensculptuur van Museum Catharijneconvent, ca. 1200-1600* (2004) en *Middeleeuwse beelden uit Utrecht, 1430-1530* (2013) ontsluiten en presenteren het belangrijkste deel van de collectie.

Petrus, Claux de Werve?, ca. 1410-1420, RMCC b304, verworven met steun van de Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar Caius Fonds, Utrechtse Rembrandt Cirkel en Mr. J.J.A.M. Kennis Fonds), Mondriaan Fonds, BankGiro Loterij, VSBfonds, Vereniging Vrienden van het Catharijneconvent

Recente aanwinsten

Absoluut hoogtepunt was de aankoop in 2014 van het Petrusbeeld van Claux de Werve van rond 1410-1420. Het vormt de ontbrekende schakel tussen de vroegmiddeleeuwse beelden en de beeldhouwkunst uit het tweede en derde kwart van de vijftiende eeuw. Met dit beeld toont het museum de stilistische ontwikkeling van de Nederlandse beeldhouwkunst van 1200 tot 1500. De Werve werkte aan het Bourgondische hof in Dijon in de Bourgondische hofstijl van zijn oom Claus Sluter. Nergens in de Collectie Nederland was hiervan een voorbeeld aanwezig. Vanwege deze missing link en omdat het beeld uitstekend bij het museum past, hebben de aangeschreven fondsen enthousiast bijgedragen om de aankoop te bewerkstelligen.

Daarnaast werd een fraai vroegzestiende-eeuws Rijnlands beeld van Jacobus de Meerdere verworven. Ook ontving het museum een gepolychromeerd beeld met Jezus op de Ezel (ca. 1490) uit het atelier van Adriaen van Wesel als langdurig bruikleen van een particuliere verzamelaar. Dit beeld werd eerder ontdekt bij het programma Tussen Kunst & Kitsch. Het maakt nu deel uit van de vaste opstelling van het museum.

3.2. Textilia

Liturgische gewaden op de tentoonstelling Het geheim van de middeleeuwen in gouddraad en zijde (2015)

In Museum Catharijneconvent wordt een van de **belangrijkste collecties van kerkelijke textilia wereldwijd** bewaard. De kwantiteit en de kwaliteit van Noord-Nederlandse laatmiddeleeuwse borduursels kent zijn weerga niet. Topstukken zijn onder andere de zogenoemde Wurgdoek van Cunera, een koptisch weefsel uit de vierde eeuw, de Siciliaanse Keizersalbe van Frederik Barbarossa (1145-1154) – de enige middeleeuwse keizersalbe ter wereld die gaaf bewaard is gebleven – en de vijftiende-eeuwse koorkap en dalmatieken van bisschop David van Bourgondië. Uniek zijn het twaalfde-eeuwse kazuifel van Byzantijnse zijde en de uit dezelfde periode stammende koorkap van Arabische zijde met ingeweven friezen met oriëntaalse vogels. Ze zijn afkomstig uit Dokkum, waar ze eeuwenlang vereerd werden als kazuifel en koorkap van Bonifatius. Uit de periode tot 1600 zijn 376 objecten aanwezig, de collectie zeventiende-eeuws textiel omvat 300 stuks (waaronder een kazuifel van goudleer), de achttiende eeuw 300 objecten, de negen-

tiende eeuw ca. 1200 en de twintigste eeuw ca. 1600. Een aantal van de topstukken wordt gepresenteerd in de vaste opstelling (Catharina-zaal, Schatkamer, Kleine Utrechtzaal).

Liturgische gewaden

De collectie complete liturgische gewaden met toebehoren, ofwel paramenten, is zeer divers van samenstelling. De combinatie van de verzamelingen van de drie kerkelijke musea zorgde ervoor dat met name voor de periode van de **vijftiende en zestiende eeuw** (zeker met inbegrip van de collectie borduursels uit dezelfde periode) een verzameling van wereldformaat is ontstaan. Een groot deel van deze paramenten is beschreven in *Schilderen met gouddraad en zijde. Kerkelijke borduurkunst 1475 1675* (Utrecht 1987) en in het nieuwe standaardwerk *Middeleeuwse borduurkunst in de Nederlanden* (Zwolle 2015), dat bij de tentoonstelling *Het geheim van de middeleeuwen, in gouddraad en zijde* (2015) verscheen. Naast de hierboven genoemde hoogtepunten moeten nog worden genoemd: het vierstel uit de Lebuïnuskerk te Deventer en de gewaden van de Grote Kerk van Hoorn, versierd met borduursels naar ontwerp van Jacob Cornelisz van Oostzanen,

Wat betreft de paramenten uit de **periode van de schuilkerken (1580-1850) en uit de moderne tijd (1850-heden)** heeft het museum de afgelopen periode specialisten ingezet om de desiderata voor de Collectie Nederland te inventariseren, in samenwerking met de Nederlandse kerken. De ambitie is om de kwaliteit van beide collecties te versterken. Dit gebeurt middels het project Collectiemobiliteit Textiel (zie hoofdstuk 5). De collectie zeventiende- en achttiende-eeuwse paramenten zal de komende jaren onderwerp van (promotie-)onderzoek zijn van eigen en externe specialisten.

Geborduurde heilige Michaël van een aurifries, ABM t2194.55

Borduursels

Op het gebied van Nederlands kerkelijk borduurwerk uit de vijftiende- en zestiende eeuw functioneert de verzameling samen met de complete paramenten uit deze periode wereldwijd als referentiecollectie. De collectie borduursels bestaat uit bijna 500 items. Veel middeleeuwse borduursels zijn vervaardigd naar patronen van beroemde schilders, zoals de Meester van het Bartholomeusaltaar en Jacob Cornelisz van Oostsanen. Een deel van deze borduurfragmenten is beschreven in *Schilderen met gouddraad en zijde. Kerkelijke borduurkunst 1475 1675* (Utrecht 1987) en in *Middeleeuwse borduurkunst in de Nederlanden* (2015). Naar aanleiding van een kleine tentoonstelling *Borduurkunst uit China* in 1995 werd ook over Chinees borduurwerk uit de collectie gepubliceerd in vakbladen. De collectie is ontsloten via de Opus Anglicanum Database van Princeton University. Dit is een database voor middeleeuws borduurwerk, die onderdeel is van de Index of Christian Art.

Stoffragmenten

De collectie stoffragmenten, 770 stuks in totaal, behoort tot de vroegste collecties van het museum. De collectie is van (inter)nationaal belang en wordt regelmatig geraadpleegd door experts. De belangrijkste vermeldingen van deze collectie zijn te vinden in buitenlandse publicaties. Een aantal stukken is beschreven in *Middeleeuwse borduurkunst in de Nederlanden* (2015).

Recente aanwinsten

Een belangrijke schenking van grote importantie was de selectie uit de nalatenschap van het toonaangevende Atelier Stadelmaier in Nijmegen in 2012, waaraan in 2015 een tentoonstelling is gewijd. In hetzelfde jaar werd het prachtige kazuil uit Oudewater in bruikleen gegeven, die schitterde op de tentoonstelling *Het geheim van de middeleeuwen in gouddraad en zijde*.

Detail van het kazuil uit Oudewater met *Aanbidding der koningen*, ca. 1510, OKM t202

3.3. Handschriften en oude drukken

Museum Catharijneconvent beheert **de belangrijkste museale collectie kerkelijke handschriften en oude drukken in Nederland**: bijbels, liturgische en theologische werken, devotionele boeken die voor een groot deel verband houden met de beweging van de Moderne Devotie, prachtig geïllustreerde getijden- en gebedenboekjes, als ook juridische en historische werken maken duidelijk dat het gaat om een buitengewoon diverse en kwalitatief hoogstaande verzameling.

De collectie middeleeuwse handschriften (gerekend tot 1600) omvat circa 370 werken, waaronder enkele van de oudst bewaarde handschriften uit onze streken. Deze dateren uit de tiende- en elfde eeuw en worden toegeschreven aan Utrechtse scriptoria. In de middeleeuwen wist de stad Utrecht mede door haar status een belangrijke internationale positie te verwerven op het gebied van de handschriftenproductie. Het museum bezit een rijke collectie van deze handschriften. Naast Utrecht waren onder meer Delft en Haarlem belangrijke productiecentra voor boeken. Een van onze topstukken is het uit Delft afkomstige rijkversierde Latijnse *Brevier van Beatrijs van Assendelft* (ca. 1485), dat aan het Haarlemse zusterklooster Maria Ter Zijl werd nagelaten en via het Oud-Katholiek Museum in de collectie kwam.

Breviarium van Beatrijs van Assendelft, Delft, ca. 1485, OKM h3, f. 166v-167r, *Beatrijs voor Augustinus*

Ook voor latere perioden beschikt Museum Catharijneconvent over bijzondere handschriften. Uniek zijn de drie werken van de Haarlemse klop Trijn Jans Oly (1585-1651) uit de eerste helft van de zeventiende eeuw met 250 levensbeschrijvingen: *Levens der maegden*. In 2012 werden de teksten hieruit beschikbaar voor een groot publiek via de publicatie van Joke Spaans: *De levens der maechden. Het verhaal van een religieuze vrouwengemeenschap in de eerste helft van de zeventiende eeuw*. Deze publicatie verscheen ten tijde van de tentoonstelling *Vrouwen voor het voetlicht*.

De verzameling oude drukken telt ongeveer 7.900 nummers. Hieronder vallen theologische werken, bijbels en pamfletten. Een van de topstukken is de zogenoemde Beaufortbijbel (1684). Bijzonder is ook de collectie Lutherpamfletten, die een cruciale rol vervulden in de snelle verspreiding van het protestantse gedachtegoed. Een selectie is altijd in de vaste opstelling te zien. In de tentoonstelling over Luther in 2017 zullen zij bijzondere aandacht krijgen.

Zogenoemde Beaufortbijbel, Amsterdam, 1684, RMCC od21, Nieuwe Testament, f. 52, Verraad van Judas

Van de internationaal belangwekkende verzameling middeleeuwse boeken in het museum zijn vijftien handschriften volledig gedigitaliseerd en doorzoekbaar via de online collectiedatabase. Het merendeel van de werken is ondergebracht in de collectiebibliotheek en daar voor studiedoeleinden te raadplegen.

Alle handschriften en oude drukken zijn geregistreerd in het collectiemanagement-

stelsel Adlib. De beschrijvingen van middeleeuwse handschriften worden projectmatig verrijkt door studenten boekgeschiedenis van de Universiteit van Amsterdam. Over de deelcollectie middeleeuwse handschriften en vroege drukken zijn veel onderzoeksgegevens bijeengebracht in *Middeleeuwse boeken van het Catharijneconvent* (Utrecht 1993). Voorts zijn ruim 1000 objecten uit de collectie ondergebracht in Peter Gumberts *Illustrated Inventory of Medieval Manuscripts in Latin Script in the Netherlands. Vol. I: Utrecht, Museum Catharijneconvent* (Hilversum 2011), waaronder tweehonderd losse fragmenten.

In de vaste opstelling wordt altijd een aantal handschriften en oude drukken getoond. Voorts heeft het museum sinds de jaren tachtig van de twintigste eeuw wereldwijd een reputatie opgebouwd met tentoonstellingen op het gebied van middeleeuwse handschriften. Als pendant van een tentoonstelling uit 1989-1990 over miniaturen uit de Noordelijke Nederlanden staat voor 2018 een tentoonstelling over miniaturen uit de Zuidelijke Nederlanden gepland, in samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek. Daar zal een omvangrijke wetenschappelijke publicatie bij verschijnen.

In 2016 wordt samen met de Universiteitsbibliotheek Utrecht een tentoonstelling over heilige boeken in jodendom, christendom en islam gemaakt. Het Utrechts Psalterium maakt daar deel van uit. In het najaar van 2015 was dit psalterium al een maand lang te zien in het museum vanwege de plaatsing ervan op de UNESCO-Memory of the World-lijst.

Recente aanwinst

In 2014 werd met steun van de B.H. Breslauer Foundation een zestiende-eeuws hymnarium verworven. Het manuscript is afkomstig uit het adellijk benedictinessenklooster Oudwijk (Utrecht).

3.4. Schilderkunst

Het schilderijenbezit van het museum telt ruim 1300 schilderijen uit de periode vanaf circa 1250 tot heden. Daaronder bevinden zich enkele topstukken als het *Middelrijns altaarstuk* (ca. 1410), Geertgen tot Sint-Jans' *Man van*

Smarten (1485-1494), de Gregoriusmis (1486) van de Keulse Meester van de Heilige Sippe en Rembrandts *Doop van de kamerling* (1626). Los van de evidente artistieke kwaliteiten van deze topstukken, is het onderscheidend karakter van de collectie schilderkunst van vooral de vijftiende tot en met de zeventiende eeuw gelegen in het feit dat zij een sterke thematische samenhang heeft. De schilderijen hebben betrekking op het Oude en Nieuwe Testament, heiligen en hun levensloop en geloofsdoctrines, of zij tonen portretten van bijvoorbeeld pastoors, predikanten of gelovigen.

Bij de presentatie van deze schilderijen in een brede kunst- en cultuurhistorische context, nadrukkelijk in wisselwerking met andere deelcollecties binnen dezelfde thematiek (zoals beeldhouwkunst, kunstnijverheid, handschriften en prenten) is sprake van onderling versterkende waarden. Waar in andere Nederlandse musea de bijbelschilderkunst meer vanuit de eigen inhoudelijke merites of in kunsthistorisch verband wordt geëposeerd, toont Museum Catharijneconvent dit thema met de zeggingskracht van de context van het bijbehorende verhaal.

Wat betreft objecten uit de **vijftiende en zestiende eeuw** bestaat de verzameling vooral uit altaarstukken en devotiepanelen voor privégebruik. Zo is Jan van Scorels *Drieluik met kruisiging* (ca. 1535) afkomstig uit het Utrechtse klooster Nieuwlicht. Een voorbeeld van een devotiestuk is de intieme voorstelling van *Maria met kind* door Adriaen Isenbrant (ca. 1520). Dit zeer geliefde devotionele thema is veelvuldig vervaardigd en kenmerkt een nieuwe periode in de schilderkunst. Ook de recent verworven voorstelling van Hiëronymus in zijn studievertrek van een navolger van Joos van Cleve (ca. 1545) toont een frequent afgebeeld thema. De kerkvader als toonbeeld van geleerdheid ontstond onder invloed van het opkomend humanisme.

Lambert Jacobsz, *Verkoop van Jozef*, 1623, RMCC s365

De verzameling bijbelschilderkunst maakt het mogelijk de verschuiving van meer devotionele kunst in de zestiende eeuw naar zelfstandige bijbelse thema's in de zeventiende eeuw te tonen. Gestreefd wordt naar uitbreiding van het aantal thema's, zodat duidelijk wordt met welke bijbelse onderwerpen men zich in de zestiende en zeventiende eeuw graag omringde, tot lering en vermaak. Een van de sleutelstukken is het werk door Maarten de Vos voorstellende *Mozes die de Tien Geboden toont* (1574/75), waarbij eigentijdse personen zijn voorgesteld als leden van het volk Israël. Het museum heeft recentelijk een aantal bijbelse werken in langdurig bruikleen ontvangen van het Mauritshuis en Museum Boijmans Van Beuningen. In 2014 ontving het museum door een particuliere schenking een werk van Lambert Jacobsz, voorstellende een verhaal uit de geschiedenis van Jozef, namelijk de *Verkoop van Jozef*, gedateerd 1629.

Uit de tijd van de schuilkerken dateert een aantal karakteristieke rooms-katholieke thema's door kunstenaars als Abraham Bloemaert en Pieter de Grebber. Geschiedenissen en devotiestukken van heiligen bevinden zich hierbij en ook de bijzondere doodsportretten van zeventiende-eeuwse geestelijken. Indrukwekkend is het altaarstuk de *Kruisiging* (1629) van Abraham Bloemaert. Van deze schilder kon in 2010 een monumentaal werk aangekocht worden: *De vier kerkvaders*.

Abraham Bloemaert, *De vier kerkvaders*, 1632, RMCC s331, aangekocht in 2010 met steun van de Vereniging Rembrandt, het KFHein-fonds, het Mondriaan Fonds en de Vereniging Vrienden van het Catharijneconvent

Vanuit de **achttiende eeuw** zijn vooral portretten goed vertegenwoordigd. Een voorbeeld is het *Portret van Johannes Henricus Lexius* (1788) door Adriaan de Lelie. Een bijzonder stuk is de *Dompeldoop bij de collegianten te Rijnsburg* (1750-1775). Hierop is de doop van volwassenen is uitgebeeld, die in de zeventiende en achttiende eeuw gebruikelijk was bij de zogenoemde collegianten.

Schilderijen uit de **negentiende en vroege twintigste eeuw** betreffen vooral portretten waaronder het *Portret van H. Benoît Labre* (1916/1917), een zeldzaam kubistisch religieus werk van Otto van Rees, en het monumentale werk door Jan Sluijters, *Portret van kardinaal Van Rossum* (1927). Goed vertegenwoordigd is de schilder Isaac Israëls door een werk als de *Processie in de oudkatholieke kerk te Den Haag* (1881), als langdurig bruikleen verworven in 2013. Van dezelfde schilder verwierf het museum in 2014 een voorstelling van vier bruidjes in een kerkinterieur (1883-1899) als een schenking uit particulier bezit. Een belangrijke recente aanwinst is ook Gijs Bosch Reitz' monumentale *Sint-Jansprocessie te Laren* (1897), eveneens verworven via een schenking uit particulier bezit.

Binnen de **protestantse traditie** is de verzameling kerkinterieurs belangrijk, al of niet gestoffeerd met kerkgangers of een prekende voorganger. Daarnaast bestaan de werken met een typische protestantse achtergrond voornamelijk uit portretten. Vanaf begin 2011 wordt in het verzamelbeleid nadrukkelijker aandacht besteed aan profilering van het protestantse erfgoed. Het museum verwierf in 2012 in dit opzicht enkele beeldbepalende schilderijen. In langdurig bruikleen werd het portret van de remonstrantse predikant Johannes Wtenbogaert van Jacob Backer (1638) uit het Amsterdamse Rijksmuseum aan de collectie toegevoegd. Daarnaast werd een kapitale aankoop gerealiseerd met de portretten van de predikant van de Nederlandse Hervormde Kerk in Londen, Willem Thielen, en zijn vrouw Maria de Fraeye (1634), beide geschilderd door Cornelis Jonson van Ceulen. In 2015 ontving het museum een portret uit 1853 door Julius Amating Roeting van de bekende negentiende-eeuwse theoloog Hermann Friedrich Kohlbrugge.

J.A. Roeting, *Portret van Hermann Friedrich Kohlbrugge*, 1853, SPKK s42

Een aparte categorie vormt de collectie **spotschilderijen** van Museum Catharijneconvent. Die is wereldwijd uniek en mede daarom worden deze schilderijen geregeld uitgeleend, bijvoorbeeld aan het Musée International de la Réforme te Genève tijdens een tentoonstelling over religieuze satire (2013).

De belangrijkste schilderijen vinden een inbedding in de vaste opstelling van het museum en in tentoonstellingen als *Verborgene verhalen* (2011), *Het woord in beeld. Protestantische schilderkunst in de Gouden Eeuw* (2012), *Vormen van verdraagzaamheid* (2013), *Thuis in de Bijbel, oude meesters, grote verhalen* (2014), en *Luther* (2017).

De verzameling schilderkunst is ontsloten door de volgende publicaties: de bestandscatalogus *Schilderijen van Museum Catharijneconvent* (2002), het publieksboek *Goddelijk geschilderd. Honderd meesterwerken van Museum Catharijneconvent* (2003) en door tentoonstellingspublicaties als *Thuis in de Bijbel, Oude meesters, grote verhalen* (2014).

3.5. Edelsmeedkunst

Reliekschrijn op vier pootjes met zadeldakdeksel, met marteldood van Thomas Becket, Frankrijk, Limoges, ca. 1190-1200, ABM m907

De collectie religieuze edelsmeedkunst van het museum neemt een unieke plaats in binnen het Nederlands openbaar kunstbezit, aangezien er geen vergelijkbare verzamelingen van deze omvang en samenstelling aanwijsbaar zijn. Slechts op onderdelen wordt de collectie benaderd door die van het Rijksmuseum en de schatkamers van de Sint-Bavo in Haarlem, de Heilige Amelbergakerk 't Stift in Susteren en de Sint-Servaasbasiliek in Maastricht. **De middeleeuwse collectie** (gerekend tot omstreeks 1600)

telt ruim honderd voorwerpen en omvat vele topstukken. Direct te verbinden aan de Historische Canon van Nederland zijn onder meer de Noord-Nederlandse *Houders met relieken van de H. Willibrordus* (ca. 1610), de *Hamer van Sint-Maarten* (ca. 1000 v. Chr.; zilveren vassing ca. 1300) en de Karolingische Kelk van Lebuïnus (begin negende eeuw, zilveren montuur veertiende eeuw), buitengewoon zeldzaam als wereldwijd de enige bewaard gebleven ivoren kelk uit de middeleeuwen. Daarnaast zijn vermeldenswaardig: de *Reliekschrijn van de H. Thomas Becket* (ca. 1190), de Noord-Franse *Staf van de abt van Egmond* (ca. 1325-1350) van verguld zilver, koper en email, die tot 2008 werd gebruikt door de bisschop van Haarlem, de Antwerpse *Crosse van de bisschopsstaf van Aegidius de Monte* (1570) van verguld koper en zilver, afkomstig van het Metropolaan Kapittel van de oudkatholieke kerk, de *Reliekhouders van de H. Laurentius* (ca. 1490) uit het Rijnland en de Purmerendse *Torenmonstrans* (ca. 1500).

Uit de **latere tijdvakken** bevinden zich voor de zeventiende eeuw 160 en voor de achttiende eeuw ca. 200 voorwerpen in de collectie. Hoogtepunten uit deze schuilkerkenperiode zijn onder andere de verguld zilveren *Ciborie* (1615) van Adam van Vianen, een verguld zilveren *Kelk* (ca. 1650) van de Amsterdamse zilversmid Thomas Bogaert en een *Lavaboblad in de vorm van een ploischotel, in de bodem IHS, op de rand lijdenswerktuigen* (1656) van de Haarlemse zilversmid Pieter Cornelisz Ebbekin. Van groot belang in deze collectie is het protestants zilver, waaronder enkele van de belangrijkste stukken in de Collectie Nederland. Voorbeelden daarvan zijn *David Micheels Doopschaal* (1658) uit de Hervormde Kerk van Bergen en het prachtig gestileerde *Avondmaalsgerei* (achttiende eeuw) uit de Marekerk te Leiden. De negentiende eeuw is goed vertegenwoordigd met ca. 350 voorwerpen en de twintigste eeuw met ca. 380 objecten. Ruim vertegenwoordigd in de collectie is het werk van de vooraanstaande en productieve Utrechtse smedenfamilie Brom.

Een belangrijk deel van deze deelcollectie wordt tentoongesteld in de zogenoemde Schatkamer. Na de middeleeuwse beeldhouwkunst (2013) en de textilia (2015) zal de edel-

smeedkunst in de komende beleidsperiode onderwerp zijn van wetenschappelijk onderzoek en middels een publicatie en tentoonstelling worden ontsloten. Vooral nog bieden de digitale collectiecatalogus, tentoonstellingscatalogi als *De weg naar de Hemel*. Reliekverering in de middeleeuwen (2000) en *Prachtig Protestant* (2008), maar ook de publicatie *Schitterend. De schatkamer van Museum Catharijneconvent* (2009) nader inzicht in de aard en inhoud van deze verzameling.

Recente aanwinsten

Belangrijke aanwinst uit 2014 is de zilveren doopschotel door Christian Ryckert uit 1748 en het zilveren avondmaalsgerei van de Evangelisch-Lutherse Gemeente Zierikzee-Zeeland. Ook in 2014 verwierf het museum een stel prachtige altaarkandelaars (1670), gemaakt door de Utrechtse zilversmid Aert van Leeuwen. Van de Redemptoristen kreeg het museum een aantal belangrijke liturgische voorwerpen in langdurig bruikleen. Enkele voorbeelden zijn een verguld zilveren ciborie uit 1654 van de Haarlemse edelsmid Pieter Cornelisz. Ebbekin, een ciborie uit 1903 van de Weertse edelsmid Camille Esser en vier forse reliekhouders uit 1922 van de Utrechtse edelsmid Jan Eloy Brom. Noemenswaardig is ook het medaillon dat aan het museum werd geschonken in 2015 van Joanna Brom.

Doopbekken, Christian Ryckert, 1748, RMCC m694, bruikleen Evangelisch-Lutherse Gemeente Zierikzee-Zeeland

3.6. Cultuurhistorische collectie

De cultuurhistorische collectie (voorheen devotionalia) is toonaangevend in ons land. Onder deze collectie verstaan wij het geheel van **alledaagse religieuze gebruiksvoorwerpen** zoals die in katholieke maar ook in protestantse huisgezinnen werden en worden gebruikt. Gewoonlijk worden ze als uitingen van volks-cultuur en volksdevotie gezien, die een rol spelen in tradities en gebruiken uit het dagelijks leven. Het gaat om voorwerpen als: scapulieren en medailles, bidsnoeren, huiszegens, zegenformulieren, huiskamerbeelden en kerstgroepen, kruisen, herinneringen aan doop en geboorte, ex voto's en Agnus Deï, relieken, devotieprenten, bedevaarts-herinneringen, achterglasschilderingen, tafellakens, broeksknoppen, stolpen, kastjes en flessen, wijwaterbakjes, zendingbusjes, schoolplaten, bijbeltjes en gezangbundels, belijdenisplaten en zondagsschoolmateriaal.

Op deze plaats moeten in het bijzonder de **devotieprenten** worden genoemd, waarvan er in de museumcollectie ruim 17.000 geregistreerd zijn. Niet de kwantiteit geldt hier echter, maar de kwaliteit. Museum Catharijneconvent herbergt de fraaiste en rijkste collectie oude (dat wil zeggen zestiende-, zeventiende- en achttiende-eeuwse) devotieprenten (uit de zestiende eeuw 89 stuks, uit de zeventiende eeuw 2.300, uit de achttiende eeuw 1.450 stuks en uit de negentiende eeuw 3.050 stuks). De prenten zijn wetenschappelijk deels ontsloten via *Beelden voor passie en hartstocht. Bid- en devotieprenten in de Noordelijke Nederlanden, in de 17e en 18e eeuw* (2006) van dr. Evelyne Verheggen. Uit de twintigste eeuw bevinden zich meer dan 20.000 devotieprenten in de collectie.

Over de cultuurhistorische collectie **vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw tot heden** is vooral nog weinig gepubliceerd. Er is in het verleden één tentoonstelling met publicatie geweest over rooms-katholieke devotionalia tot ca. 1950: *Roomsch in alles. Het rijke roomse leven 1900-1950* (1996). Evenmin is een duidelijk verzamelbeleid vastgesteld. Dit houdt verband met het karakter van deze collectie, die groten-deels bestaat uit massaproducten die lang niet

allemaal op hun kunstwaarde getoetst kunnen worden en die uit zo'n recent verleden komen dat de benodigde historische afstand ontbreekt. Het gaat om veel objecten, met een hoge omloopsnelheid en een veelheid aan uiteenlopende exemplaren.

We constateren echter dat het een belangwekkende collectie is, die veel zegt over de 'gewone' gelovige in plaats van kerkelijke instituties en hun vertegenwoordigers. De objecten en de manier waarop mensen ermee omgaan zijn tekenend voor de veranderde positie van de kerk en het religieuze verlangen van de consument. Willen we inzicht krijgen in dit materieel en immaterieel christelijk erfgoed dan is het van belang om niet te lang te wachten. De generatie die dergelijke voorwerpen nog heeft gekend, wordt immers steeds ouder. Het museum zal dan ook in de komende beleidsperiode werken aan een overzicht van dergelijk materiaal binnen de Collectie Nederland en het **verzamel- en ontzamelbeleid** hierop afstemmen. Dit kan niet anders dan in samenwerking met universiteiten (zoals het Centrum Protestants Erfgoed van de VU), religie-, streek-, en stadsmusea, erfgoedinstellingen, erfgoedgemeenschappen en het publiek. Gezien de samenhang met het verzamelen van herinneringsverhalen (zie 3.7) zullen beide onderzoeken hand in hand gaan. De onderzoeken moeten resulteren in verzamelbeleid, afstemming met de kerncollectie herinneringsverhalen, een publicatie en een richtsnoer bij de herinrichting van de vaste opstelling.

Glas beschilderd met kelk en hostie, met 'Ter gedachtenis uwer eerste H. Communie', ca. 1919, RMCC v1026

3.7. Herinneringsverhalen

Sinds 2008 verzamelt het museum op projectmatige basis, namelijk binnen tentoonstellingsprojecten, getuigenissen van de (persoonlijke) beleving van het christelijk geloof in de 20e en 21e eeuw. De collectie bestaat inmiddels uit *oral history* interviews, audio- en videoportretten en geschreven herinneringsverhalen rond de thema's pelgrimeren (36 audioportretten, 350 verhalen), de rol van de vrouw in de kerk (2 *oral history* interviews, 4 audioportretten en 83 verhalen), Macedoniërs in Nederland (7 videoportretten), engelen (7 videoportretten), naastenliefde (15 audioportretten, 10 videoportretten 162 verhalen) en kerst (21 audioportretten, 18 videoportretten, 6 *oral history* interviews, ca. 150 verhalen). De herinneringen dateren uit de jaren 1920 tot en met 2015. De verhalen verzameld bij de tentoonstellingen *Pelgrims* (2011-2012), *Vrouwen voor het Voetlicht* (2012), *Ik geef om jou!* (2014-2015) en tijdens *Beleef het kerstverhaal* (2015) zijn ontsloten in een dataset die tot 1 januari 2016 via de website www.catharijneverhalen.nl geraadpleegd kon worden.

Vanaf eind 2015 werkt Museum Catharijneconvent aan de ontwikkeling van een meerjarenstrategie om deze collectie als kerncollectie op te bouwen en duurzaam te beheren, behouden, ontsluiten en presenteren. Het museum voert daartoe in 2015-2016 met steun van een **NWO-museumbeurs** en in samenwerking met de onderzoeksgroep Cultuurgeschiedenis en het Digital Humanities Lab (UU) een innovatief en praktijkgericht onderzoek uit. Doel is het ontwikkelen van een langetermijnplan voor het duurzaam verzamelen van deze verhalen, gekoppeld aan materiële objecten uit de collectie, in een digitale infrastructuur waarin ook aansluiting mogelijk is voor collecties van andere instellingen, zoals die van het Instituut voor Beeld en Geluid.

De **urgentie** voor collectievorming op het gebied van herinneringsverhalen uit de 20e- en 21e-eeuw is hoog. Deze verhalen kunnen we immers nu nog vastleggen. Door ontkerkelijking en secularisering wordt het aantal mensen dat uit eerste hand over hun ervaringen kan vertellen steeds kleiner. Bovendien is er grote behoefte in

Ervaringsdeskundigen delen hun verhaal

het erfgoedveld om concrete stappen te zetten op het gebied van het verzamelen en ontsluiten van en het doen van onderzoek naar immaterieel erfgoed. Het is bij uitstek een onderwerp waarbij de samenwerking tussen musea en kennisinstellingen en niet te vergeten het publiek van grote betekenis is.

Voor **wetenschappelijk onderzoek** is de verhalencollectie zeer interessant. De verhalen die voor *Pelgrims* (2011-2012) zijn verzameld worden momenteel al gebruikt voor wetenschappelijk onderzoek in het project PILNAR (PILgrimage NARratives) van Tilburg University, het Meertens Instituut en het Nederlands Genootschap van Sint Jacob. De interviews voor *Vrouwen voor het voetlicht* (2012) zijn opgenomen in de verhalendatabase van Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwen-geschiedenis. De onderzoeksmogelijkheden zullen alleen maar groter worden naarmate de collectie groeit.

Deze jongste kerncollectie zal in de loop der jaren meer volume gaan krijgen. Het verzamelen van de verhalen is een mooie vorm van **publiekparticipatie** en zal in het museum gebruikt worden om de bezoekerservaring te verdiepen. Zowel het delen als tot zich nemen

van verhalen levert een rijkere publiekservaring op. Bezoekers voelen zich meer betrokken bij het getoonde erfgoed en geven aan meer geraakt te worden en geïnspireerd te raken. De verhalen geven de materiële collectie een rijkere context en vertellen ook 'het andere verhaal', dat van gewone gelovigen. Verhalen die doorgaans buiten beschouwing blijven. Online bieden de verhalen eindeloze mogelijkheden, bijvoorbeeld door de verbinding met andere databanken. De kerncollectie vergroot de maatschappelijke relevantie van de materiële museumcollectie en daarmee van het museum als geheel.

3.8. Overige collecties

Naast de kerncollecties bevat de collectie van Museum Catharijneconvent ook andere deelverzamelingen. Deze worden hieronder beschreven.

Ivoren

De collectie ivoren van Museum Catharijneconvent telt ongeveer honderd voorwerpen, waarvan het Byzantijnse reliëf met een voorstelling van de Moeder Gods, de *Maria Hodegetria* (ca. 950), het onbetwiste hoogtepunt is. Andere voorbeelden zijn het Siciliaanse Reliekkistje met dakvormig deksel, met

medaillons met dieren en op zijkanten pauwen (twaalfde eeuw) en de Diptiek met Aanbedding van de Koningen en Kruisiging (ca. 1350) uit Keulen. In 2006 werd deze deelcollectie uitgebreid met een schenking van de Paulusabdij te Oosterhout. Het materiaal is ontsloten middels het internationale digitaliseringsproject Gothic Ivories van The Courtauld Institute in Londen, waarin het museum participeert. Sinds 2014 staat in de vaste opstelling een bijzonder fijn uitgevoerde Calvariagroep uit de eerste helft van de achttiende eeuw, een langdurig bruikleen van een particulier.

Calvariagroep, Duitsland, eerste helft 18e eeuw, RMCC b293a-c

Prenten en tekeningen

De collectie grafiek telt ruim 13.600 prenten. Hieronder bevinden zich veel werken met bijbelse en devotionele thema's. Vermeldenswaardig is een *Passieserie* (1596-1598) van de Haarlemse kunstenaar Hendrik Goltzius. Daarnaast zijn er opmerkelijke spotprenten, onder andere een prent over de tirannie van Alva uit 1569. Als bijzonder aandachtsveld binnen de prentencollectie gelden de verzamelingen portretten van rooms-katholieke geestelijken en protestantse predikanten. Het protestantse materiaal wordt sinds 2009 door het museum ontsloten in het project Protestantse Portretten binnen het Geheugen van Nederland.

De collectie bevat 2.400 tekeningen, variërend van bijzondere zestiende-eeuwse tekeningen door de Goudse kunstenaar Dirck Crabeth tot ontwerptekeningen voor twintigste-eeuwse glas-in-loodvensters. Tot de hoogtepunten behoren enkele werken van Jan Toorop, waaronder de in 1961 met steun van de Vereniging Rembrandt gekochte krijttekening *De pilgrim* (1921). De 25 hoogtepunten uit de collectie tekeningen tot 1800 worden de komende jaren wetenschappelijk beschreven door twee externe experts en gepubliceerd in een wetenschappelijk tijdschrift in 2018.

In 2013 werd de collectie aangevuld met portretprenten van ds. Leonardus Beels en de bijbehorende koperplaten en in 2014 met de ontwerptekeningen van Annette Fienig voor het gouden boekje *Angelino* en de drie koningen, gebaseerd op de figuren in de Napolitaanse kerststal uit de collectie van Museum Catharijneconvent.

Middeleeuwse beelden van pijpen

Het museum bezit ongeveer 300 objecten van pijpen, waaronder een zeldzame originele *Mal van de voorzijde van een beeldje van Franciscus, in monnikspij met stigmata* (1475-1500) en een *Fragment van een annunciatie*, opgegraven bij klooster Eemstein bij Zwijndrecht (ca. 1480), naar het ontwerp van de Meester van Flémalle.

Sinds 2013 is het zogenoemde retabel van Saint-Lambert, vervaardigd in Utrecht rond 1470-1480 als langdurig bruikleen van Musée de Cluny in Parijs opgesteld in Museum Catharijneconvent. Het pijpenretabel is nagenoeg in originele staat bewaard gebleven. Het is een fraai voorbeeld van de laatmiddeleeuwse export van pijpen sculptuur uit Utrecht naar Normandië. Het uit drie compartimenten bestaande retabel is gewijd aan het leven van Maria en bevond zich oorspronkelijk in de kapel van de priorij Saint-Lambert de Malassis.

Retabel van Saint-Lambert, Utrecht, ca. 1470-1480, RMCC b297, bruikleen Musée de Cluny, Parijs

Beeldhouwkunst na 1600

De collectie houten en stenen beelden na 1600 omvat ruim 1.300 stuks. Met name barok-sculptuur uit het einde van de zeventiende en het begin van de achttiende eeuw zijn vertegenwoordigd. Ook bevinden zich in de collectie representatieve voorbeelden van negentiende-eeuwse religieuze sculptuur. Deze collectie vraagt om aanvullend onderzoek om te bepalen hoe representatief zij is voor de beeldhouwkunst na 1600 is en waar eventueel versterking wenselijk is.

Eigentijdse kunst

Het museum heeft tussen 2001 en 2010 veel inspanning geleverd om religieus werk van eigentijdse kunstenaars te verzamelen, waarbij de aansluiting met de christelijke traditie leidend was. Met name voor de deelcollecties beeldhouwkunst en glas-in-lood werden monumentale, beeldbepalende stukken verworven met Caspar Bergers bronzen *Piëta* (2006) en het imposante raam *Apocalyps* (2006) van de Tilburgse kunstenaar Marc Mulders. Ook enkele schilderijen van Judith Krebbekx en een tweetal video's van Rini Hurkmans, *Dear Son* (2003) en *The flavor of salt* (2008), verrijkten de deelcollectie in kwalitatief opzicht. Een aantal werken werd in opdracht van het museum gemaakt voor de tentoonstelling *De God van Nederland* (2006), waaronder foto's van Maurice Scheltens en Ari Versluis. Na 2010 werd echter besloten in te zetten op versterking van de belangrijkste kerncollecties.

Geheel in lijn met de ontwikkeling die in het vorige Collectieplan is ingezet, is deze deelcollectie de komende beleidsperiode geen speerpunt en is er geen actief verzamelbeleid. Het Museum voor Religieuze Kunst in Uden rekent dit tot zijn verantwoordelijkheid. Vanuit het perspectief van de Collectie Nederland is dat museum de meest logische plek voor dit verzamelgebied, aangezien men daar een omvangrijke en representatieve collectie eigentijdse religieuze kunst beheert en de juiste expertise heeft. De beide musea hebben dit collectiebeleid gezamenlijk afgestemd.

Glas-in-lood

Uit praktische overwegingen verzamelt het museum geen grote kerkraden, maar wel kleinere glaspanelen uit kerken of particulier bezit. De verzameling telt ca. 200 stuks, waaronder een glasruitje uit ca. 1520 naar ontwerp van Jacob Cornelisz van Oostsanen met een voorstelling van Abraham die de verwoesting van Sodom aanschouwt.

Foto's

Ca. 1.470 documentaire foto's zijn opgenomen in de museumcollectie en gedigitaliseerd. Bijzonder in deze verzameling is een daguerrotype van Abraham Capadose uit 1846. Documentaire foto's worden in principe niet actief verzameld. Aankopen van eigentijdse kunstfotografie zijn gedaan naar aanleiding van de tentoonstelling *De God van Nederland* (2006) en naar aanleiding van de tentoonstelling *Vrouwen*

voor *het voetlicht* (2012), waarvoor Lucia Ganieva opdracht kreeg om een selectie representatieve vrouwelijke representanten te vereeuwigen. Vermeldenswaardig zijn op deze plaats ook de werken van Gert Jan Kocken, vervaardigd in opdracht ter gelegenheid van de tentoonstelling *De God van Nederland* in 2006.

Munten en penningen

Deze categorie telt ruim 4.600 nummers. Hieronder bevinden zich bijna 1.900 pausmunten en -penningen, alsmede een cluster met ca. 130 lutherse gedenkpenningen. Met de collectie pauspenningsen uit de gesloten Paulusabdij heeft Museum Catharijneconvent een enorme aanvulling van zijn gedenkpenningencollectie gekregen. Een bescheidener maar uit kunsthistorisch oogpunt interessante schenking in 2014 bestond uit een gietmal, stempels en diverse penningen van de ontwerper Piet Verdonk, waarmee het museum nu beschikt over een representatieve collectie werken van deze productieve kunstenaar uit de twintigste eeuw.

Ikonen

De verzameling telt ongeveer 175 ikonen, voornamelijk afkomstig uit legaten van ikonenverzamelaars. Het gaat niet om ikonen die gefunctioneerd hebben in Nederlandse (migranten)kerken. Het museum voert op dit gebied geen actief noch passief verwervingsbeleid. Met het Museum voor Religieuze Kunst uit Uden is overeengekomen dat zij ikonen uit particulier bezit voortaan onder hun verzamelbeleid scharen. De ikonen die zich reeds in de collectie van Museum Catharijneconvent bevinden, worden niet overgedragen.

4 | Verzamelen

Het museum onderschrijft de Ethische code voor musea, opgesteld door het ICOM (2006). Hierin is opgenomen dat het collectiebeleid van een museum duidelijk aan moet geven wat de betekenis van de collectie is als primaire bron waarmee kennis opgebouwd en bevorderd kan worden. Het beleid moet niet alleen worden bepaald door intellectuele trends of huidig museaal gebruik (art. 3.1). Voorwerpen kunnen dan ook om twee redenen in de collectie worden opgenomen.

Allereerst is er een **presentatiefunctie**: voorwerpen worden geëxposeerd om de bezoeker een beeld te geven van de kunst en cultuur van het Nederlandse christendom. Minstens zo belangrijk echter is de **documentatiefunctie**: het museum bewaart voorwerpen die representatief zijn voor de christelijke traditie in Nederland, zodat deze bestudeerd kunnen worden en aan latere generaties kunnen worden overgeleverd.

Verwervingen vinden plaats door aankoop, bruikleen of schenking. Het museum verwerft zowel actief als passief. **Actief** wil zeggen dat op zoek wordt gegaan naar bepaalde voorwerpen om daarmee de collectie kwalitatief te verbeteren en aan te vullen. In het geval van de herinneringsverhalen gaat het om het actief opbouwen van een kerncollectie. **Passief** houdt in dat er op het min of meer 'toevallige' aanbod van particulieren, kerken en kloosters en de kunsthandel wordt gereageerd.

Net als in 2013-2016 richt het museum zich op de **versterking van de kerncollecties**. Daarbinnen zijn er de volgende speerpunten:

- De **middeleeuwen**, gezien het enorme belang van de collectie middeleeuwse kunst van het museum.
- Opbouw van de **nieuwe kerncollectie herinneringsverhalen** over voorwerpen gerelateerd aan gebruiken en tradities uit de 20e en 21e eeuw.
- Parallel aan de herinneringsverhalen werkt het museum in de komende periode aan een versterking van de **cultuurhistorische collectie, 1850-heden**.

Het museum heeft een uitgesproken verwervingsbeleid voor de kerncollecties. Voor de overige, in paragraaf 3.8 genoemde collecties is het terughoudend tot zeer terughoudend. Zo behoren hedendaagse kunst en ikonen niet meer tot het verzamelterrein van het museum. Hierover zijn met het Museum voor Religieuze Kunst in Uden afspraken gemaakt.

4.1. Criteria en procedure

De kwaliteitseisen die in de loop der tijd aan de collectie zijn gesteld, zijn de afgelopen jaren duidelijk verscherpt. In het verleden zijn objecten toegevoegd aan de collecties die nu niet door de selectie zouden komen. Dit gegeven, gekoppeld aan de beperkte ruimte in de depots, maakt dat potentiële aanwinsten tegenwoordig streng worden getoetst aan de opgestelde verwervingscriteria. Deze zijn per kerncollectie uitgewerkt in operationele plannen. Hierin worden meer in detail en op een praktisch niveau handvaten gegeven voor het verzamelen.

Bij alle verwervingen moet het gaan om een kwaliteitsverbetering van de collectie, in het licht van de **Collectie Nederland**. Het museum heeft een goed overzicht van het christelijke erfgoed bij religieuze musea en kunstmusea met religieuze (deel)collecties. Er is bovendien onderling overleg en afstemming. Op die manier kan het museum een gedegen afweging maken of een object reeds elders aanwezig is of dat een object beter in een andere collectie tot zijn recht kan komen. In sommige gevallen kan bovendien overwogen worden om het stuk niet te verwerven en bij eventueel toekomstig gebruik voor een tentoonstelling in tijdelijk bruikleen te vragen. Ook heeft het museum goed zicht op de kwalitatief hoogwaardige stukken in kerken die mogelijk vanwege kerksluitingen in aanmerking komen voor opname in de collectie. Deze worden betrokken bij de besluitvorming van andere potentiële verwervingen. Als er een beter stuk in het vooruitzicht ligt, wordt een minder goed stuk niet aangenomen.

De beslissingen over aanwinsten worden genomen door de aanwinstencommissie van het museum, die criteria hanteert die gebaseerd zijn op de waarderingsmethodiek *Op de museale weegschaal* (RCE 2013) en de *Handreiking Roerend Religieus Erfgoed* (Museum Catharijneconvent en SKKN, 2012). De aanwinstencommissie toetst het volgende:

- **Inhoudelijke prioriteiten:** deze verschillen per kerncollectie, zie 4.2.
- **Intrinsiek belang:** de actuele/sociaal-maatschappelijke waarde en de (kunst) historische waarde.
- **Uniciteit en representativiteit:** de uniciteit speelt met name een rol bij aankopen. Het moet gaan om een stuk met een unieke positie in de Collectie Nederland. Er bevindt zich geen vergelijkbaar stuk in het museum, of een eventueel al aanwezig vergelijkbaar stuk is van duidelijk mindere kwaliteit. Het gebruik van het criterium representativiteit verschilt per kerncollectie en is voor met name 20e- en 21e-eeuwse stukken lastig vast te stellen.
- **Functie:** aankopen moeten vrijwel altijd voldoen aan de presentatiefunctie en een plek krijgen in de vaste opstelling. Bruiklenen en schenkingen mogen een (potentiële) presentatie- of een documentatiefunctie hebben.
- **Conditie:** De conditie van het object is goed, of conservering en/of restauratie vergt geen buitensporige inspanning.
- **Beheersbaarheid:** voor aanzienlijke aankopen moet er ruimte beschikbaar zijn in de vaste opstelling. Voor bruiklenen en schenkingen dient er voldoende ruimte te zijn in de vaste opstelling of het depot; de voorwaarden voor bruikleen of schenking moeten acceptabel zijn. Bij bruiklenen dient bovendien de eigendom duidelijk te zijn en de verzekeringskosten acceptabel.
- **Aanvullende criteria bij aankopen:** behoud nationaal erfgoed, actualiteitswaarde en publiciteitswaarde.

Aankopen

Het aankoopbudget bestaat op dit moment uit een fonds van 600.000 euro, dat is ontstaan uit een particuliere schenking uit 2015 en bijdragen

van de Vereniging Vrienden van het museum. Bij een aankoop wordt altijd aanvullend geworven bij particuliere en overheidsfondsen. Zij vormen een belangrijke toets voor het belang van het stuk voor de Collectie Nederland. Vanwege de uitzonderlijke kwaliteit van de kerncollecties wil het museum zich voor de versterking van die verzamelingen alleen richten op het allerbeste. Aankopen van voorwerpen geschiedt bijna uitsluitend ten behoeve van de vaste opstelling (handschriften, oude drukken en soms textilia zijn hierop een uitzondering). Het museum hanteert daarin een systeem van externe *peer review*.

Procedure verwervingen

Aangeboden voorwerpen worden besproken in de aanwinstencommissie, die ongeveer eenmaal per zes weken bijeenkomt. Pas na een positief oordeel van de aanwinstencommissie worden voorwerpen naar het museum overgebracht. In deze commissie hebben plaats: de conservatoren, een medewerker van de afdeling Erfgoed in Kerken en Kloosters, een medewerker van de afdeling Collectiebeheer en een medewerker ontzamen. Bij complexere aanvragen behoort het tot de taken van de inbrengende conservator om extern advies van derden in te winnen of een vooroverleg te houden met relevante personen. Een verwervingsvoorstel kan door de commissie worden aangehouden als niet alle relevante informatie beschikbaar is (bijvoorbeeld informatie over de conditie of juridische voorwaarden).

De voorwerpen worden door de commissie getoetst aan de hierboven genoemde verwervingscriteria. In de verslaglegging wordt de uitkomst van deze toetsing vastgelegd. Na een positief oordeel van de aanwinstencommissie is de inbrengende conservator/medewerker verantwoordelijk voor de afhandeling van de aanwinst. Hij/zij draagt alle benodigde informatie, inclusief het aanwinstenformulier, over aan de registrator. De registrator is vervolgens verantwoordelijk voor het toekennen van een inventarisnummer, de beschrijving in het collectieregistratiesysteem, het transport, de opslag en de verzekering van het object. In het geval van een bruikleen is hij tevens verantwoordelijk voor

het opstellen van de bruikleenovereenkomst, die voor transport naar het museum moet zijn opgesteld en ondertekend.

4.2. Verzamelbeleid per kerncollectie

Beeldhouwkunst uit de middeleeuwen en de Renaissance

Het museum houdt vast aan zijn verwervingsbeleid gericht op de versterking van deze kerncollectie. De focus ligt op de Nederlandse beeldhouwkunst met een christelijke iconografie, maar versterking van het internationale karakter van de collectie is ook van belang. Ook is er een noodzaak om met exemplarische voorbeelden van sculpturen uit andere Europese gebieden context te verlenen aan de geschiedenis van stijlontwikkelingen binnen de Nederlandse beeldhouwkunst. De verwerving van het Petrusbeeld van Claux de Werve in 2014 is een voorbeeld van dit verzamelbeleid.

Ter versterking van de representativiteit van deze kerncollectie zal het museum alert zijn op de verwerving van een zo compleet mogelijk laatmiddeleeuws altaarretabel of huisretabel waarvan ook de geschilderde zijpanelen nog aanwezig zijn.

Textilia

De afgelopen jaren is een analyse van de textielcollectie gemaakt en zijn de zwaartepunten en lacunes globaal in kaart gebracht. De middeleeuwse collectie geldt als internationale referentiec collectie. Specifieke desiderata hierbij zijn middeleeuwse pontificalia, zoals een mijter en pontificaalschoenen. Om van de collecties uit de latere periodes eveneens referentiec collecties te maken, is het project Collectiemobiliteit Textiel ontwikkeld (zie hoofdstuk 5). Dit project richt zich op de kwaliteitsverbetering van de collectie door actief te verzamelen en ontzamelen. De periode van de schuilkerken (1580-1850) is de komende jaren onderwerp van (promotie-)onderzoek van eigen en externe specialisten, waarbij het complete in Nederlandse musea en kerken aanwezige bestand onder de loep zal worden genomen. Het verwervingsbeleid richt zich op sleutelstukken van de verschillende stilistische stromingen. Paramenten uit de moderne tijd (1840-heden) zijn tot nu toe onevenwichtig

verzameld. Zo zijn lang niet alle belangrijke ateliers in de collectie vertegenwoordigd. Twee externe experts brengen de hiaten en desiderata momenteel in kaart, zodat gericht kan worden verzameld.

Handschriften en oude drukken

Voor de versterking van deze kerncollectie werkt het museum samen met de Koninklijke Bibliotheek. Het museum maakt gebruik van de expertise van de Koninklijke Bibliotheek en heeft nauw overleg over aankopen van middeleeuwse handschriften. Bij aankopen speelt het presentatiecriterium een minder grote rol dan bij andere kerncollecties. Door de kwetsbaarheid van het materiaal kunnen handschriften en oude drukken immers niet permanent tentoongesteld worden.

Schilderkunst

Het aanwinstenbeleid concentreert zich bij de kerncollectie schilderkunst op dezelfde aandachtsgebieden als in de vorige beleidsperiode, namelijk op de verwerving van polemische werken of spotschilderijen, portretten van zowel protestantse als katholieke geestelijken en op het uitbreiden van de collectie bijbelschilderkunst. In deze laatste categorie zal onder meer aandacht zijn voor landschappen met Bijbelvoorstellingen, voornamelijk een lacune in de collectie. Inmiddels zijn enkele belangrijke meesters uit het eind van de negentiende, begin twintigste eeuw redelijk goed vertegenwoordigd. Voor de negentiende eeuw zou het museum nog beter in kaart moeten brengen wat de lacunes en desiderata zijn, bijvoorbeeld op het gebied van de neogotiek. Aanvullingen op deze kerncollectie zijn wellicht, net als in de voorgaande periode, mogelijk door (langdurige) bruiklenen uit andere musea.

Edelsmeedkunst

In de komende periode zal onderzoek worden gedaan naar deze kerncollectie in het kader van een tentoonstelling en publicatie. Dit zal ook resulteren in beter inzicht in de representativiteit van de stukken binnen de Collectie Nederland en eventuele desiderata. Naar aanleiding daarvan zal het verzamelbeleid vorm krijgen.

Cultuurhistorische collectie

De komende beleidsperiode zal de aandacht uitgaan naar deze kerncollectie voor de periode 1850-heden. Zoals eerder aangegeven (3.6), is een gedegen verzamelbeleid voor deze collectie vanwege haar aard complex. Het museum zal hiervoor dan ook samenwerking aangaan met wetenschappelijke partners (onder andere de Vrije Universiteit), musea, erfgoedgemeenschappen en het publiek. Dit onderzoek zal niet alleen uitmonden in verzamelbeleid, maar tevens in een bijkomende publicatie en wellicht een tentoonstelling. Het verzamelbeleid houdt nauw verband met dat voor herinneringsverhalen.

Herinneringsverhalen

Zoals in 3.7 aangegeven, wordt er in 2015-2016 een meerjaren verzamelstrategie ontwikkeld om deze kerncollectie actief op te bouwen.

5 | Collectiemobiliteit

Ter verbetering van de kwaliteit en de samenstelling van de collectie voert het museum parallel aan een strikt verwervingsbeleid sinds januari 2013 een actief ontzamelbeleid. Verzamelen en ontzamen vormen elkaars pendanten.

5.1. Ontzamen

Ontzamen houdt in dat een object fysiek verdwijnt uit de verzameling en niet langer valt onder de zorg en verantwoordelijkheid van het museum. Ontzamen gebeurt primair vanuit het streven de kwaliteit en samenstelling van de collectie te verbeteren. Bijkomende doelen zijn de vergroting van de beheersbaarheid van de collectie en het herplaatsen van depotstukken die in het museum zelfs geen documentatiefunctie hebben. Verantwoord ontzamen vraagt om zorgvuldigheid, een goede voorbereiding en planning, kost geld en is arbeidsintensief. De voordelen wegen daar echter ruimschoots tegenop.

Uit de collectie groot varia (voorwerpen die samenhangen met het interieur van kerken) en schilderijen hebben inmiddels ongeveer honderd voorwerpen een nieuwe bestemming gevonden. Het museum ontvangt veel lof voor de werkwijze: het Mondriaan Fonds noemt het voorbeeldstellend.

Ontzamel- en herplaatsingsproces

De objectselectie wordt intern gevormd en getoetst aan de hand van de *Handreiking Roerend Religieus Erfgoed* (Museum Catharijneconvent en SKKN, 2012) en de waarderingsmethodiek *Op de museale weegschaal* (RCE 2013). Daarnaast laat het museum de objectselectie toetsen door een commissie van externe peers. Gedurende het herplaatsingsproces volgt het museum de *Leidraad Afstoting Museale Objecten*, kortweg LAMO (RCE / NMV 2006) volledig.

Conform de LAMO worden eerst alle te ontzamen voorwerpen aan Nederlandse Musea aangeboden via de herplaatsingsdatabase van de Nederlandse Museum Vereniging en RCE. Musea worden hier middels een mailing over

geïnformeerd. Gedurende twee maanden krijgen ze de tijd om op een object te reageren met een gefundeerde motivatie, bij voorkeur gekoppeld aan hun collectiebeleid en -profiel. Indien een museale herbestemming niet binnen de mogelijkheden ligt zoekt het museum actief naar een nieuwe, door de eigenaar goedgekeurde bestemming.

Gezien het karakter van de collectie en de bijzondere relatie met de kerkelijke partners en collectiestichtingen hecht het museum eraan dat, aanvullend op de LAMO, zoveel mogelijk af te stoten objecten een gepaste bestemming krijgen. Stukken worden bijvoorbeeld herplaatst in religieuze of culturele instellingen en bij restauratieopleidingen. Museum Catharijneconvent maakt voor ieder afzonderlijk object een plan voor herbestemming, waarbij enerzijds wordt gekeken naar gepastheid van de nieuwe bestemming en anderzijds naar de mate waarin het waarschijnlijk is dat het object kan worden herplaatst bij de voorgestelde bestemming. Voor het herbestemmingstraject worden redelijkheid en billijkheid in acht genomen. Het voorstel voor herbestemming wordt voorgelegd aan de collectie-eigenaren, aan wie het museum mandaat vraagt. Aan het ministerie van OCW wordt goedkeuring gevraagd voor de objectselectie; de gehele collectie betreft immers rijkscollectie. Indien het niet mogelijk blijkt om een object in de hierboven genoemde instellingen te herplaatsen, worden objecten soms verkocht en in een uiterst geval vernietigd. In het geval van verkoop komt de winst ten goede van collectieverbetering (restauratie, conservering, aankoop).

5.2. Collectiemobiliteit Textiel

In aansluiting op de ontzamelprojecten voor de collecties groot varia en schilderijen is Museum Catharijneconvent in 2015 een project gestart voor de collectie paramenten (alle liturgische voorwerpen van textiel vervaardigd): *Collectiemobiliteit Textiel*. Van de overkoepelende collectiestichting, Stichting Het Catharijneconvent, heeft het museum mandaat ontvangen voor de uitvoering van dit project (november

2014). Doelstelling is het verbeteren van de kwaliteit van de Collectie Nederland op het gebied van liturgisch textiel door verzamelen en ontzamen als pendants in te zetten. Het museum probeert dit te realiseren door:

- Het afstoten van doublures en binnen de Collectie Nederland niet representatieve stukken uit de museale collectie moderne paramenten.
- De hiermee gecreëerde ruimte in de depots aanvullen met voor de Collectie Nederland belangrijke textilia uit kerkelijk bezit.
- Hiaten in de collectie modern textiel vaststellen en desiderata in kerken en kloosters oormerken, zodat wanneer er sprake is van een kerksluiting deze kunnen worden toegevoegd aan de collectie. Hiermee scherpt het museum zijn verzamelbeleid aan.

Deze werkwijze is een primeur voor het museum en vraagt een grote inspanning van externe experts en museummedewerkers. Omdat Nederlandse kerken in een rap tempo sluiten, heeft het project grote urgentie. Op basis van de *Handreiking Roerend Religieus Erfgoed*, die is samengesteld in nauwe samenwerking met alle kerkelijke denominaties, is afgesproken dat religieus textiel niet verkocht mag worden (dit om te voorkomen dat kerkelijke gewaden bijvoorbeeld gebruikt worden in carnavalsoptochten).

5.3. Toekomstige projecten

Zoals aangegeven, zal het museum ook voor de cultuurhistorische collectie, 1850-heden, een project starten waarin verzamelen en ontzamen hand in hand zullen gaan. Tevens onderzoekt het museum of er een tweede ontzamelronde gestart moet worden als vervolg op de projecten voor groot varia, schilderijen en textiel. In de tweede fase zal de nadruk wederom liggen op kwaliteitsverbetering van de collectie.

6 | Collectiebeheer, -behoud en -registratie

Museum Catharijneconvent draagt zorg voor het beheer van een collectie van ca. 70.000 objecten. Een klein percentage bevindt zich in de vaste opstelling van het museum, een gedeelte is voor korte of langere tijd uitgeleend aan derden (zie 7.3). Het totaal aan beschikbare depotruimte bedraagt 906 m². Hierin wordt de collectie die aan de zorg van het museum is toevertrouwd bewaard.

6.1. Conservering en restauratie

Met de uitvoering van het Deltaplan (eerste en tweede fase) is de basis gelegd voor een goede 'passieve' conservering van de collectie; dat wil zeggen, de algemene maatregelen die nodig zijn om verval en beschadiging tegen te gaan zoals opslag, klimaatbeheersing en depotinrichting. Op dit moment voert het museum actief beleid wat betreft de 'actieve' conservering: het behandelen van objecten die reeds te lijden hebben gehad van verval en beschadiging. Externe restauratoren worden geraadpleegd voor het opstellen van conditierapporten van voorwerpen in de vaste opstelling, in samenwerking met medewerkers van de afdeling Collectiebeheer. Ook de restauratie van de objecten wordt uitbesteed aan externe restauratoren.

Wat betreft restauratie van voorwerpen wordt prioriteit gegeven aan de zogenoemde A-collectie: objecten die in de permanente expositieruimten getoond worden. Indien er voorwerpen uit de A-collectie worden uitgeleend en dus elders opgesteld, worden er vervangende objecten uit de depots getoond. Dit is de zogenoemde B-collectie. Ook deze objecten dienen waar nodig behandeld te worden zodat ze optimaal tentoongesteld kunnen worden zonder daar schade van te ondervinden. Net als in de vorige periode ligt de nadruk voorts op het restaureren van werken die in eigen tentoonstellingen fungeren. Voor de overige objecten in de collectie, die niet direct als A- of B-categorie worden aangemerkt geldt dat zij in de huidige depotsituatie zo optimaal mogelijk zijn ondergebracht. De kwaliteitscontroles van

Helicon zorgen voor externe toetsing. Nieuwe inzichten op het gebied van kunsttechnologisch en materiaaltechnisch onderzoek worden door het museum op de voet gevolgd. Hierbij zijn samenwerking, afstemming en het uitwisselen van expertise met andere instellingen die op dit vlak werkzaam zijn onontbeerlijk.

6.2. Collectieregistratie

De collectieregistratie bevat op dit moment basisregistratiebeschrijvingen van alle voorwerpen in het beheer van het museum in het collectiemanagementsysteem Adlib. In 2015 zijn de verwervingsgegevens van de museale boeken (boeken uitgegeven voor 1800) voor zover mogelijk ingevoerd, waardoor bij het zoeken naar verwervingen nu naast alle objecten ook alle boekbanden in het bestand te vinden zijn. Elk object heeft een individueel record met daarin basisregistratiegegevens. Uitzondering vormt de grote verzameling negentiende en twintigste-eeuwse devotieprentjes, die verkaveld zijn beschreven. De beschrijvingen van schilderijen en middeleeuwse sculptuur zijn uitgebreider, aangezien er gegevens zijn toegevoegd tijdens en na het produceren van twee bestandscatalogi in 2004.

In december 2015 had Museum Catharijneconvent 71.828 objecten in beheer. Het museum telt op datzelfde moment binnen de geautomatiseerde collectieregistratie 73.836 records. Een deel van de records betreft immers geretourneerde bruiklenen of omgenummerde objecten. Van alle records hebben er 33.515 minimaal één digitale afbeelding. Dat wil zeggen dat meer dan 45 procent van alle voorwerpen in de collectie op dit moment van een afbeelding is voorzien.

In 2014 werd door het museum een aan Adlib te koppelen database aangelegd als content management systeem voor de multimediatours. Alle tekst-, foto- geluids- en videobestanden die in de multimediatours worden gebruikt, worden vastgelegd in de door het museum beheerde database. Hierdoor is het onder-

houden en bewaren van alle multimediatour-informatie eenvoudig geworden en is deze informatie ook direct gekoppeld aan de objecten waarop ze betrekking heeft.

Zoals aangegeven, is in 2015 is een begin gemaakt met een onderzoek om de kern-collectie Herinneringsverhalen op te bouwen en te koppelen aan objecten uit de collectie. Het is de bedoeling dat deze verhalen zodanig worden opgeslagen, dat een permanente koppeling gelegd kan worden met de museumvoorwerpen.

7 | Presentatie van de collectie

De collectie van het museum wordt op verschillende manieren gepresenteerd, waardoor deze zo goed mogelijk zichtbaar is. Het museum is in staat geweest het aantal getoonde objecten de afgelopen jaren percentueel met 50% te laten groeien, onder meer door de uitbreiding van de vaste opstelling met de Catharinazaal en doordat de afgelopen periode vanuit de eigen collectie geprogrammeerd werd.

7.1. Vaste presentatie

Catharinazaal in Museum Catharijneconvent

De vaste presentatie toont middels de beste en meest aansprekende stukken uit de collectie het profiel van het museum. Sinds 2014 is de vaste presentatie fors uitgebreid met de **Catharinazaal**. Dit was voorheen 'de onderdoorgang' van het museum, de ruimte voor tijdelijke kleine presentaties. De Catharinazaal is een volwaardige museale zaal, de eregalerij van het museum met topstukken die het profiel van het museum duidelijk maken. In de **Schatkamer** worden de hoogtepunten van liturgische edelsmeedkunst en een aantal textilia getoond. De Refter biedt ruimte aan de hoogtepunten uit de kunst van de middeleeuwen, de **Utrechtzalen** aan de geschiedenis van Utrecht als cultureel centrum in de middeleeuwen. De **kloostergangen** tonen het chronologische verhaal van de geschiedenis van het christendom in Nederland. Op de **eerste verdieping** ten slotte wordt in een deel van de kloostergangen de schilderkunst uit de 15e tot en met de 17e eeuw gepresenteerd. De grootte van dit deel

van de vaste presentatie wordt aangepast naar gelang de behoefte aan ruimte voor tentoonstellingen, die ook op de eerste verdieping zijn.

In het grachtenpand van het museum bevindt zich op de eerste verdieping de vaste opstelling **Feest! Weet wat je viert**. Op deze laagdrempelige presentatie voor kinderen en begeleiders worden topstukken uit de collectie getoond in combinatie met voorwerpen uit de hedendaagse feestcultuur. De topstukken worden af en toe gewisseld vanwege restauratie en bruiklenen. Uit de eigen collectie kan meestal een vervangend kunstwerk gekozen worden. Ook wordt de presentatie soms aangevuld met een aanwinst. Rondom speciale feestdagen, zoals Sinterklaas, Kerstmis en Pasen, wordt de vaste presentatie verbouwd tot themapresentatie.

Presentatie Feest! Weet wat je viert in Museum Catharijneconvent

Het publiek waardeert de huidige vaste opstelling met een 8,4. Omdat het museum eraan hecht dat de vaste opstelling het brede werkveld en hedendaagse ontwikkelingen weerspiegelt, bereidt het museum in de periode 2017-2020 een gedeeltelijke herinrichting voor. Doel is het versterken van de publieksparticipatie en het verdiepen van de publiekservaring door een meervoudig perspectief op de collectie te bieden. Zo komt er naast de (kunst)historische invalshoek meer informatie over de religieuze en politiek-maatschappelijke context. Daarbij is ook plaats voor herinneringsverhalen en immaterieel erfgoed. Zoals bij speciale tentoonstellingen al het geval is, wordt de vaste

opstelling meer een contactzone: een plek van dialoog.

Totale beschikbare ruimten totaal	m²
Schatkamer	225
Catharinazaal	205
Refter	177
Utrechtzalen	135
Oostvleugel begane grond	83
Zuidvleugel begane grond	147
Westvleugel begane grond	122
Tentoonstellingszaal 1	83
Tentoonstellingszaal 2	174
Tentoonstellingszaal 3	83
Dakkamer	53
Oostvleugel 1e verdieping	97
Zuidvleugel 1e verdieping	147
Westvleugel 1e verdieping	122
Feestzaal	318
Totaal	2171

7.2. Tijdelijke tentoonstellingen

Tentoonstellingen tonen zowel de eigen collectie als tijdelijke bruiklenen van andere instellingen en particulieren, waarbij het aantal bruiklenen per tentoonstelling sterk wisselt. Terwijl de tentoonstellingen over Luther (2017), Maria (2017) en edelsmeedkunst (2019/2020) veel eigen collectie bevatten, bestaat de tentoonstelling over middeleeuwse miniaturen (2018) grotendeels uit bruiklenen van 21 instellingen. De Koninklijke Bibliotheek is samenwerkingspartner en grootste bruikleengever. In de tentoonstellingen over het christendom en andere wereldreligies, zoals die over heilige boeken (2016) en relieken (2018) wordt de eigen collectie eveneens vanzelfsprekend aangevuld met stukken uit andere collecties.

Omdat ze bepalend zijn voor het aantal bezoekers, zijn en blijven tentoonstellingen de voornaamste publieksactiviteit. Ook de komende jaren zal het museum streven naar een uitgebalanceerde programmering van inhoudelijk uitdagende tentoonstellingen die de schoonheid en historische, religieuze en culturele betekenissen van het christelijk erfgoed belichten.

De voorgenomen tentoonstellingen:

- tonen in hun variatie tezamen het unieke profiel van het museum
- sluiten aan bij de fascinatie en interesse van de bezoeker en geven ruimte aan esthetische ervaringen, participatie en verrijking en verdieping van kennis; tentoonstellingen prikkelen, zijn verrassend en smaakvol
- staan steeds in relatie tot de huidige tijd
- worden ontwikkeld in samenspraak met publiek en partners
- zijn gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek (zie het *Kennisplan 2015-2020*).

Beschikbare tentoonstellingsruimte	m²
Tentoonstellingszaal 1	83
Tentoonstellingszaal 2	174
Tentoonstellingszaal 3	83
Dakkamer	53
Oostvleugel 1	97
Zuidvleugel 1	147
Westvleugel	122
Totaal	759

7.3. Bruiklenen en internationale samenwerking

Het museum voert een ruimhartig bruikleenbeleid: voorwerpen uit het depot worden in **permanente bruikleen** gegeven wanneer zij elders getoond kunnen worden onder verantwoorde omstandigheden. Het is van groot belang dat de collectie door zo veel mogelijk mensen gezien en van genoten kan worden. Op dit moment heeft het museum 367 voorwerpen in permanente bruikleen. Zij zijn uitgeleend aan museale of kerkelijke instellingen.

Door collegamusea in binnen- en buitenland wordt geregeld gevraagd om **bruiklenen ten behoeve van tentoonstellingen**, bijvoorbeeld door de Galerie degli Uffizi (Florence), Ashmolean Museum (Oxford) en Kyoto Municipal Museum of Art. Hier wordt ruimhartig mee omgesprongen. Het museum streeft ernaar om de samenwerking met internationale musea te intensiveren en meer van de eigen collectie ook in het buitenland te tonen. Dat zal onder meer gebeuren als de tentoonstelling *Het Geheim van*

de middeleeuwen, in gouddraad en zijde overgenomen wordt door het Diözesanmuseum Paderborn.

Uitgaande tijdelijke bruiklenen

2009	44 voorwerpen
2010	110 voorwerpen
2011	111 voorwerpen
2012	57 voorwerpen
2013	102 voorwerpen
2014	47 voorwerpen
2015	91 voorwerpen

Bruikleenaanvragen ten behoeve van tentoonstellingen worden beoordeeld op de volgende vragen:

- 1 Voldoet de instelling die het werk aanvraagt aan de eisen op het gebied van veiligheid en klimatologische omstandigheden?
- 2 Hangt het in de vaste opstelling en zo ja, is het vervangbaar?
- 3 Wat is de conditie van het aangevraagde object?

Alleen de speciale kosten die samenhangen met het in bruikleen geven, zoals verzekering, verpakking, begeleiding en transport, komen voor rekening van de bruikleennemer. Soms gaat het ook om het doorberekenen van kosten zoals fotografie, maken van passe-partouts etc.

7.4. Digitale presentatie

Het museum werkt in toenemende mate digitaal, omdat het op die manier zowel het publiek als de vakgenoten en docenten goed kan bereiken. In 2014 en 2015 heeft het museum flink geïnvesteerd in digitale zichtbaarheid en gebruik van de collectie. In 2017-2020 bouwt het museum hierop voort. Doel is om zowel via de eigen website als via andere kanalen de zichtbaarheid en het gebruik van de collectie te stimuleren en te vergroten.

Huidige stand van digitalisering

De digitalisering van de collectie is een doorlopend proces. Inmiddels bevat 45% van de collectie een digitale afbeelding, en dit percentage zal jaarlijks met 5% stijgen. De kerncollecties zijn volledig gedigitaliseerd, met uitzondering van de handschriften en oude drukken.

Website

De collectie is ontsloten via Adlib (zie 6.2). De afbeeldingen van de collectiestukken en een selectie van de metadata daaruit zijn vervolgens weer ontsloten via collectiedatabase op de website ('zoeken in de collectie'). Door de in 2015 geïntroduceerde nieuwe website maakt naast een vakpubliek ook een breder publiek gebruik van deze collectiedatabase (25.000 bezoekers in 2015 tegenover 12.000 in 2014). Het museum gebruikt de website voor content gedreven marketing, onder andere door middel van verhalen over hedendaagse gebruiken en uitingen. Naar verwachting zal ook in de komende periode het websitegebruik stijgen door intensivering van digitale museummarketing. In één jaar is het aantal unieke bezoekers bijna verdubbeld (2014: 224.000; 2015: 400.000).

Social Media

De content gedreven marketing vindt ook plaats op social media, met name Facebook. Het museum heeft bijna 14.000 volgers.

Wikipedia

Daarnaast continueert het museum de in 2015 gestarte beelddonaties aan Wikipedia, waardoor het museum de zichtbaarheid van de collectie wereldwijd vergroot en de publieksparticipatie stimuleert (gemiddeld bereik 2015: 240.000 bezoekers per maand aan pagina's met afbeeldingen van de museumcollectie). De beeldbank van Wikipedia, WikiCommons, bevat nu reeds alle 2.600 afbeeldingen van de stukken uit de vaste collectie, op hoge resolutie. De komende periode moet dit in ieder geval worden aangevuld met foto's uit de collectie textiel.

DiMCoN en Europeana

De collectie is ontsloten via DiMCoN (Digitale Museale Collectie Nederland), het digitale collectieplatform voor musea van de RCE. Hierdoor is de collectie ook beschikbaar via Europeana, de portal voor het gedigitaliseerde Europese erfgoed.

Innovatieve multimediatour

In het kader van de contextualisering van de collectie en de verhoging van de publiekservaring werkt het museum aan uitbreiding van de nieuwe multimediatour. Middels een in huis ontwikkeld innovatief systeem kan het museum zelf film, audio en beeld invoegen in Adlib, dat vervolgens de tours automatisch op Ipods zet.

Ipods met de multimediatour

Digitaliseringprojecten

Het museum draagt sinds 2009 bij aan verschillende digitaliseringsprojecten, waaronder Protestantse portretten (onderdeel van Het Geheugen van Nederland), de Gothic Ivories (van het Courtauld Institute of Art, Londen), MeMO (The Medieval Memoria Online van de Universiteit Utrecht), digitalisering van handschriften en bijbels (in het kader van tentoonstellingsprojecten), The Rembrandt Database (RKD), Mapping Flick (RCE, TU Delft, HKU Den Haag, Rijksmuseum), en de Opus Anglicanum Database (van Princeton University) voor middeleeuws borduurwerk, die onderdeel is van de Index of Christian Art.

Digitale infrastructuur herinneringsverhalen

Zoals aangegeven, wordt in 2015-2016 een innovatief onderzoek gedaan naar de nieuwe kerncollectie herinneringsverhalen en wat de beste manier is deze te verzamelen, duurzaam te bewaren, te ontsluiten en te presenteren, te delen en te koppelen aan de eigen materiële objecten in Adlib en aan externe collecties. In plaats van de herinneringsverhalenwebsite www.catharijneverhalen.nl zal er na 2016 een duurzame digitale infrastructuur moeten komen waarin dat mogelijk is.

7.5. Publicaties

De collectie wordt in diverse publicaties voor het voetlicht gebracht. Voor het museumpubliek en de vakgenoten zijn er de in hoofdstuk 3 genoemde catalogi bij tentoonstellingen en wetenschappelijke publicaties van onderzoekers die onderdelen van de collectie belichten (zie ook *Kennisplan 2015-2020*). Voor de Vrienden van het museum en andere belangstellenden is er het tijdschrift *Catharijne*, dat drie keer per jaar door het museum wordt uitgegeven. Het biedt (populair-)wetenschappelijke informatie over (objecten uit) de museumcollectie en is daarmee een stimulans voor kleinschalig onderzoek naar de eigen collectie. Het blad vult de ruimte die er is tussen de website, de nieuwsbrieven en de wetenschappelijke publicaties. Ter bevordering van de zichtbaarheid van de collectie worden foto's van de collectie (mits auteursrechtvrij) gratis ter beschikking gesteld aan derden voor publicaties.

8 | Educatieve collectie

Educatie en participatie zijn speerpunten in het beleid. Het educatieve programma richt zich op basisonderwijs, families en het voortgezet onderwijs. Daarnaast gaat publiek-participatie hand in hand met volwasseneneducatie voor tentoonstellingen. Het museum werkt intensief samen met erfgoedgemeenschappen. Zie voor een beschrijving van de activiteiten het *Beleidsplan 2017-2020*.

Sinds 2002 verzamelen de educatoren voorwerpen voor de zogenaamde educatieve collectie, vanuit de overtuiging dat het contact met echte voorwerpen een grote meerwaarde heeft. Dit zijn voorwerpen die niet tot de museale collectie horen en waar vrijer mee mag worden omgegaan. Ze worden gebruikt bij rondleidingen, workshops, presentaties en lezingen. Een aantal voorwerpen is in gebruik bij de museumlessen *Nog een nachtje slapen* en *Moord in de middeleeuwen*. Voor de familierondleiding *Vier het voorjaar* zijn nieuwe voorwerpen aangeschaft. Ook wordt ieder half jaar een voorwerp uitgekozen voor *Museum voor één dag*.

In deze collectie worden objecten opgenomen die niet geschikt geacht worden voor de museale collectie, omdat zij daarin al vertegenwoordigd zijn of van onvoldoende kwaliteit zijn. In de educatiecollectie worden alleen schenkingen aangenomen, waarbij aan de schenker uitdrukkelijk wordt medegedeeld dat het voorwerp niet wordt opgenomen in de officiële museumcollectie en bestemd zal zijn voor deze demonstratiecollectie. Vanwege de aard van de voorwerpen hoeft schade niet per se door een restaurator hersteld te worden en is het niet erg als ze verloren gaan. Ze zijn namelijk doorgaans zó recent dat weer aan nieuwe exemplaren te komen valt. Veel van de collectie is van katholieke herkomst. Er is weinig protestants materiaal. Hierop zou verzameld moeten worden. Er is behoefte aan herkenbare voorwerpen waar een verhaal aan verbonden is.

9 | Onderzoek naar de collectie

Het museum is **museum en kenniscentrum in één**. Als nationaal kenniscentrum voor het christelijk erfgoed beschikt het over een inhoudelijke staf die onderzoek doet en kennis uitwisselt. Het onderzoek is multidisciplinair en bestrijkt zowel kunst-, cultuur- en kerkgeschiedenis als theologie en religiewetenschappen. Bij het onderzoek wordt nauw samengewerkt met andere (internationale) wetenschapsinstellingen. Nadruk ligt op valorisatie en de maatschappelijk impact van kennis. Het *Kennisplan 2015-2020* onderscheidt vier terreinen van kennis:

- 1 Kennis over de museale collectie christelijk erfgoed
- 2 Kennis over christelijke erfgoed buiten het museum, met name in de kerken en kloosters
- 3 Kennis op educatief gebied over rituelen, gewoonten en gebruiken rondom feestdagen
- 4 Kennis op het gebied van het immaterieel erfgoed

Er is geen andere plek in Nederland waar kennis over christelijk erfgoed op hoog niveau in de context van een museumcollectie wordt opgebouwd en uitgedragen. De inhoudelijke staf is een natuurlijke partner voor vakgroepen van universiteiten, wetenschappelijke centra en musea. Over en weer weten zij elkaar te vinden voor structurele en projectmatige samenwerking, wat resulteert in kennisdeling, -uitwisseling en -borging.

Net als in de periode 2013-2016 vindt onderzoek naar de museale collectie (kennisterrein 1) voornamelijk plaats in het kader van tentoonstellingen over een kerncollectie, zoals bij de middeleeuwse beeldhouwkunst (2012) en het textiel (2015) het geval is geweest. Zoals in hoofdstuk 3 beschreven, ligt de nadruk van het onderzoek in de komende periode 2017-2020 op de volgende **kerncollecties**:

- **Edelsmeedkunst** (kennisterrein 1). Dit zal resulteren in een tentoonstelling, een wetenschappelijke publicatie en verzamelbeleid.

- **Cultuurhistorische collectie, 1850-heden** (kennisterrein 1). Dit zal resulteren in verzamel- en ontzamelbeleid, een publicatie en presentatievormen voor de vaste opstelling en mogelijk een tentoonstelling.
- **Herinneringsverhalen** (kennisterrein 1 en 4). Dit zal resulteren in verzamelbeleid, een digitale infrastructuur om de collectie te bewaren, te presenteren en te koppelen aan andere collecties en andere presentatievormen, zoals in tentoonstellingen en de vaste opstelling. Ook zullen er (wetenschappelijke) publicaties verschijnen over het onderzoek dat in 2015-2016 wordt verricht in het kader van een NWO-Museumbeurs.

Hiernaast staan ook andere onderzoeken op stapel naar onderdelen van kerncollecties en overige collecties. Zo zal de collectie **zeventiende- en achttiende-eeuwse paramenten** de komende jaren onderwerp zijn van (promotie-) onderzoek van een eigen conservator en een externe specialist. Enkele hoogtepunten van de **middeleeuwse miniaturen** uit de Zuidelijke Nederlanden worden samen met miniaturen uit 21 andere Nederlandse collecties wetenschappelijk beschreven in de uitgebreide catalogus bij de tentoonstelling die in 2018 samen met de Koninklijke Bibliotheek wordt gemaakt. De catalogus staat onder redactie van twee experts op dit gebied. In het vorige Collectieplan werd aangegeven dat de collectie **tekeningen** aandacht verdiende. In de komende periode worden de 25 hoogtepunten uit deze collectie wetenschappelijk beschreven door twee specialisten. Dit moet uitmonden in een wetenschappelijk publicatie in een vaktijdschrift in 2018. Onderzoek naar de collectie vindt vanzelfsprekend ook plaats bij (potentiële) **verwervingen**. Zeker bij grote aankopen wordt uitgebreid onderzoek gedaan en *peer review* toegepast. Ten slotte doet de conservator middeleeuwen regelmatig **technisch kunst-historisch onderzoek**, met name infraroodreflectografie.

Voor een uitgebreide beschrijving van het onderzoek naar de collectie en de publicaties, door eigen en externe specialisten, wordt verwezen naar het *Kennisplan 2015-2020*.

10 | Bibliotheek

De bibliotheek van Museum Catharijneconvent vindt haar oorsprong in de tijd van het ontstaan van het Aartsbisschoppelijk Museum Utrecht en het Bisschoppelijk Museum Haarlem in de tweede helft van de negentiende eeuw. Vanaf de oprichting van het huidige museum in 1979 werd de bibliotheek, bestaande uit de boeken uitgegeven na 1800, professioneel beheerd en werd de aanwezige collectie verder uitgebreid, met bijzondere aandacht voor het wegwerken van lacunes op het gebied van het protestantisme. In de loop der tijd is een nauwe verwevenheid ontstaan tussen de bibliotheekcollectie en de collectie objecten in het museum. Acquisitie is in eerste instantie gericht op literatuur over de museumcollectie en op literatuur met betrekking tot de geschiedenis van het christendom in Nederland en verwante cultuurgebieden.

Stand van zaken

De bibliotheek telt in 2015 ruim 42.000 titels. Bij de upload van de titels in Worldcat bleek 25%

ervan nog niet in deze catalogus voor te komen. Daarmee werd het specialistisch karakter van de bibliotheekcollectie zichtbaar. Het verzamelbeleid is gericht op het terrein van de Nederlandse geschiedenis, kerkgeschiedenis en kunstgeschiedenis en sluit aan bij de tentoonstellingen die georganiseerd worden. Bijzondere aandacht is er voor catalogi van tentoonstellingen en collecties van musea vanwege het erin opgenomen beeldmateriaal. Een ander aandachtsgebied wordt gevormd door de lokale en regionale kerkgeschiedenis van Nederland, die veelal wordt beschreven in publicaties van plaatselijke historische verenigingen met een beperkte verspreiding. Dit verzamelterrein sluit nauw aan bij de activiteiten van de afdeling Erfgoed in Kerken en Kloosters. Het aankoopbeleid van de bibliotheek volgt het museumbeleid op de voet. De bibliotheekcollectie is beschreven en toegankelijk gemaakt in Adlib en binnen dit systeem waar van toepassing gerelateerd aan de voorwerpencollectie. De gebruikers van de bibliotheek zijn de

medewerkers van het museum en bezoekers van buitenaf, vooral wetenschappers en studenten. Men kan de bibliotheek bezoeken op drie middagen in de week, of op afspraak op een ander tijdstip.

Documentatie

Analoog documentatiemateriaal – bestaande uit ca. 50 meter documenten (correspondentie, foto's, teksten, restauratieverslagen e.d.) met betrekking tot voorwerpen in de museumcollectie – wordt bewaard in daartoe ingerichte kasten. Hiertoe behoort ook het analoge fotoarchief. Digitaal documentatiemateriaal wordt beheerd in de Digitale Bibliotheek en indien van toepassing in het registratiesysteem Adlib gekoppeld aan museumvoorwerpen.

Fotoarchief

In het fotoarchief is analoog en digitaal beeldmateriaal opgenomen van de museumvoorwerpen, alsmede fotomateriaal over (de activiteiten van) het museum. De digitale foto's worden beheerd in een digitaal archief. Digitale foto's van de objecten worden gekoppeld aan de objectbeschrijvingen in Adlib. Foto's worden voor wetenschappelijk onderzoek, publicaties en marketingdoeleinden gebruikt en aan derden ter beschikking gesteld. Een groot deel van de foto's in hoge resolutie van topstukken uit het museum is via Wiki-commons ter beschikking gesteld aan derden.

Toekomst

Bibliotheek en documentatie vormen met de objectregistratie de basis van de in het museum aanwezige kennis over de collectie. Het doel is deze kennis op orde en actueel te houden en voor zoveel mogelijk mensen toegankelijk te hebben en te houden. Dit kan gerealiseerd worden door het huidige acquisitiebeleid van de bibliotheek en de productie van digitaal beeldmateriaal voort te zetten, en daarbij te zorgen voor een zo breed mogelijke toegang tot de aanwezige data voor alle mogelijke gebruikers. De bibliotheekcatalogus is ter plekke te raadplegen en via de museumwebsite. Bovendien is de catalogus toegankelijk via de Nederlandse Centrale Catalogus (NCC), Picarta en Worldcat.

Colofon

Januari 2016 Museum Catharijneconvent

Bezoekadres

Lange Nieuwstraat 38
NL-3512 PH Utrecht

www.catharijneconvent.nl

Postadres

Postbus 8518
NL-3503 RM Utrecht

+31(0)30 231 38 35

info@catharijneconvent.nl

*De collectie en bibliotheek van Museum
Catharijneconvent zijn online te raadplegen
via www.catharijneconvent.nl
Utrecht, 2016*